

Universitetet
i Stavanger

DET HUMANISTISKE FAKULTET

MASTEROPPGAVE

Studieprogram:

Master i spesialpedagogikk

vårsemesteret, 2012

Åpen

Forfatter: Hanne Hauge

.....
(signatur forfatter)

Veileder: Liv Jorunn Byrkjedal – Sørby

Tittel på masteroppgaven: Hva er mobbing i barnehagen? – En studie av pedagogers beskrivelser av mobbing i barnehagen.

Engelsk tittel: What is bullying in kindergarten? – A study of pre-school teachers descriptions of bullying in kindergarten.

Emneord:
Mobbing i barnehagen
Negativ atferd
Aggresjon

Sidetall: 77
+ vedlegg/annet: 5

Stavanger, 11. mai 2012
dato/år

Forord

De siste årene har mobbing i barnehagen omsider blitt et tema som flere har hørt om. Det har vært mange diskusjoner i forhold til om barna er i stand til å mobbe når de er så små. Kan noe slikt virkelig handle om små barn? Forskning har vist at mobbing forekommer, også i barnehagen.

Temaet for denne oppgaven er noe jeg lenge har fundert over. Jeg har vært innom ulike områder, men temaet mobbing i barnehagen har hele tiden vært noe jeg ikke har klart å legge fra meg. Jeg lar meg lett fascinere av små barn. I tillegg synes jeg det er viktig å vite noe om mobbing, og ønsker både å tilegne meg mer kunnskaper, og å gjøre andre oppmerksomme på dette fenomenet. Å finne mer ut om barn og mobbing, og hva disse små barna kan gjøre mot hverandre i barnehagen ble derfor temaet for denne oppgaven.

All tiden som er lagt ned i denne masteroppgaven har vært både spennende og lærerik. Arbeidet med dette forskningsprosjektet har gitt meg verdifulle kunnskaper om mobbing i barnehagen.

De fem pedagogene som har stilt opp til intervjuer, og satt av tid i sin travle hverdag fortjener en stor takk. Hadde det ikke vært for dem, ville ikke denne oppgaven blitt slik den har blitt.

I tillegg vil jeg takke min veileder Liv Jorunn Byrkjedal – Sørby for mange gode veiledningstimer med uvurderlig hjelp!

Til slutt vil jeg også rette en takk til familie og venner som har støttet meg i denne perioden. Spesielt takk til Monika for oppmuntringer og gode ord, og til min samboer Ruben som har holdt ut og oppmuntret meg når veien har syntes lang, og ikke minst delt sin kunnskap og lest korrektur.

Stavanger mai 2012

Hanne Hauge

Sammendrag

Mobbing er et alvorlig problem i dagens samfunn. Mobbing i barnehagen er et forholdsvis nytt tema, likevel er det slått fast at mobbing forekommer også i barnehagearenaen. Alle barn vil ha potensiale i seg til å bli gode, samtidig vil det også være potensiale til en mer bekymringsfull utvikling (Barne- og familiedepartementet, 2004).

Målet med denne masteroppgaven er å sette fokus på et tema der det ikke finnes mye forskning fra før av. I tillegg vil det være et mål å få mer kunnskap omkring emnet mobbing, og gjøre pedagoger og andre som arbeider med barn mer oppmerksomme på dette fenomenet. Dette har resultert i følgende problemstilling: *Hva er mobbing i barnehagen? –En studie av pedagogers beskrivelser av mobbing i barnehagen.*

Det teoretiske grunnlaget i denne oppgaven er blant annet hentet fra de anerkjente mobbeforskerne Erling Roland ved Senter for atferdsforskning, universitetet i Stavanger og professor Dan Olweus ved universitetet i Bergen. I forhold til aggresjon, som også er vesentlig i denne sammenhengen, er det brukt teorier fra blant annet Aronson (2007), Berkowitz (1993) og Dodge (1991), som også er anerkjente forskere på dette området.

I oppgaven er det brukt en kvalitativ forskningsmetode. Ifølge Thagaard (2009) er et viktig mål ved kvalitative metoder å få en forståelse av sosiale fenomener, og fortolkning har derfor en stor betydning. Intervjuene i dette forskningsprosjektet ble formet som semistrukturerte intervjuer, og utvalget består av 5 pedagoger som arbeider i barnehagen. Under intervjuene ble pedagogene blant annet spurt om egne beskrivelser og erfaringer med mobbing i barnehagen.

Gjennom intervjuene kommer det frem manglende kunnskaper i forhold til atferd, aggresjon og mobbing. Det kan se ut til at kunnskapene pedagogene sitter inne med, er erfaringsbaserte og ikke teoribaserte. Viktigheten av å ha teoretiske kunnskaper i bunn vil bli trukket frem. Eksemplene de ulike pedagogene presenterer, viser tendenser til et skille mellom guttene og jentene når det kommer til mobbing i barnehagen, det kan virke som om guttene er mer fysiske når de mobber, mens jentene er mer verbale og mobber i det skjulte.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Sammendrag	2
Innholdsfortegnelse	3
1. Innledning	5
1.1. Introduksjon	5
1.2. Begrunnelse for valg av tema	6
1.3. Prosjektets relevans og problemstilling	6
1.4. Oppgavens struktur	7
2. Teoretisk grunnlag	8
2.1. Manifest mot mobbing	8
2.2. Rammeplanen	9
2.3. Atferd	9
2.3.1. Definisjon av atferd	9
2.3.2. Definisjon av negativ atferd	9
2.4. Aggresjon	10
2.4.1. Definisjon av aggresjon	10
2.4.2. Definisjon av reaktiv og proaktiv aggresjon	11
2.4.3. Aggresjon og mobbing	13
2.4.4. Proaktiv aggresjon og mobbing	14
2.5. Mobbing	14
2.5.1. Hva er mobbing?	15
2.5.2. Definisjon av mobbing	15
2.6. Peer harassment, peer victimization og bullying	16
2.7. Ulike former for mobbing	17
2.8. Rollene i mobbesituasjonen og kjennetegn ved disse	19
2.8.1. Mobber	19
2.8.2. Mobbeoffer	22
2.8.3. Medløpere	23
2.9. Kjønnstypisk mobbing	24
2.10. Mobbingens forløp	24
2.11. Forekomst av mobbing i barnehagen	26
2.12. Kan det kalles for mobbing i barnehagen?	26
2.13. Hva er mobbing i barnehagen?	29
2.14. Tidligere forskning på mobbing i barnehagen	30
3. Metodisk tilnærming	32
3.1. Kvalitativt design	32
3.2. Vitenskapsteoretisk grunnlag	33
3.3. Kvalitativt forskningsintervju	33
3.3.1. Semistrukturert intervju	34
3.3.2. Styrker og svakheter	35
3.3.3. Informasjonsskriv og intervjuguide	36
3.4. Utvalget	36
3.5. Datainnsamling	37
3.5.1. Første kontakt med barnehagene	37
3.5.2. Gjennomføringen av intervjuene	37
3.6. Bearbeiding og tolkning av data	38

3.7. Troverdighet	39
3.7.1. Validitet.....	39
3.7.2. Reliabilitet	40
3.8. Generalisering.....	41
3.9. Forskningsetikk.....	41
3.9.1. Konfidensialitet	41
3.9.2. Informert samtykke.....	42
3.9.3. Forskerens rolle	42
4. Resultat og drøftingsdel	44
4.1. Pedagogenes utdanningsbakgrunn og kunnskaper.....	44
4.1.1. Manifest mot mobbing.....	46
4.1.2. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.....	46
4.2. Atferd	48
4.3. Aggresjon	49
4.3.1. Reaktiv og proaktiv aggresjon.....	51
4.3.2. Aggresjon og mobbing	52
4.4. Mobbing	54
4.4.1. Mobbing i barnehagen.....	57
4.4.2. Grensen mellom negativ atferd og mobbing.....	59
4.5. Hva er mobbing i barnehagen?.....	61
4.6. Kjennetegn	64
4.7. Arbeid med å oppdage mobbing.....	66
5. Konklusjon	69
5.1. Videre forskning	72

Vedlegg:

VEDLEGG 1: Informasjonsskriv

VEDLEGG 2: Samtykkeerklæring

VEDLEGG 3: Intervjuguide til pedagogene

VEDLEGG 4: Intervjuguide til forskeren

VEDLEGG 5: NSD kvittering

1. Innledning

I barnehagen går det ei jente på 4 år som kommer fra et annet land. Det er ei flott jente, med fine brune øyne og nydelig hår. Denne jenta blir mobbet av andre 4 – 5 åringer i barnehagen. Hun får høre at hun har stygge tenner, at øynene skal være blå, ikke brune som hennes. Hun får mange kommentarer fra de andre barna "Du er ikke fin" "Du er stygg" "Du er ikke fra Norge" "Du kan ikke norsk" "Du har stygge tenner" "Du har stygt hår" "Du er fattig" "Du får ikke leke med oss" "Vi vil ikke være sammen med deg" "Du er dum".

Jenta blir helt ødelagt og gruer seg fryktelig til å komme i barnehagen. Barna som mobber henne er utspekulerte, de er veldig bevisste på det de holder på med og er på vakt med en gang noen voksne er tilstede. Dersom en snur ryggen til, kan en i øyenkroken se hva som skjer. Barna dyttet henne, de gjemmer eiendelene hennes, og plager henne hele tiden.

Dette er en historie som ble fortalt av en av pedagogene som er med i denne undersøkelsen. Historien er tatt med her for å vise at mobbing rammer barn i barnehagen.

Temaet for denne oppgaven er altså mobbing i barnehagen. Men hva er mobbing i barnehagen? Historien overfor gir oss eksempler på hva barn kan si og gjøre. Gjennom oppgaven undersøkes dette spørsmålet nærmere. Undersøkelsens formål er å være med å sette fokus på et tema det ikke er forsket mye på.

1.1. Introduksjon

Mobbing i barnehagen er et tema en vet lite om, likevel vet en at mobbing finnes også i barnehagealderen. Når barna går i barnehagen, er de i en læringsintensiv periode. Alle barn vil ha potensiale i seg til å bli gode, samtidig vil det også være potensiale til en mer bekymringsfull utvikling. Mobbing er noe som forekommer i alle de andre aldersgruppene, både i de ulike klassetrinnene på skolen og i arbeidslivet. Dersom mobbing var noe som plutselig oppsto når barna begynte på skolen, ville dette vært underlig (Barne- og familiedepartementet, 2004).

1.2. Begrunnelse for valg av tema

Mobbing i barnehagen er et spennende tema som har kommet mer frem i lyset de siste årene. Situasjoner mellom barn i ulike barnehager, interessante samtaler med personale i barnehagene, lærere og medstudenter har gjort at dette ble temaet for denne oppgaven. Noen stiller spørsmålstegn og lurer på om det egentlig finnes mobbing i barnehagen, og om barna er i stand til å mobbe hverandre når de er så små. Andre mener dette ikke hører hjemme i denne arenaen i det hele tatt, mens andre igjen har sett at mobbing foregår og vet at dette fenomenet også finnes blant barnehagebarn. Diskusjonene omkring dette temaet har først og fremst handlet om det kan kalles for mobbing i barnehagen eller ikke. Forskning som er gjort viser at mobbing forekommer i barnehagen. Noe det har vært mindre snakk om, er hva mobbing i barnehagen egentlig er for noe. Hva er det de små barna gjør som kan kalles for mobbing? Etter hvert har det kommet noe mer litteratur på området, likevel er det fortsatt begrenset og nettopp det at det finnes så lite informasjon i forhold til hva mobbing er i barnehagen, har gjort at dette ble spørsmålet i denne oppgaven.

1.3. Prosjektets relevans og problemstilling

Det er ikke vanskelig å forstå at dette temaet er viktig, og at dermed forskning på dette temaet også er viktig og relevant i dagens samfunn. Som nevnt ovenfor vet en fortsatt lite om utbredelsen av mobbing i barnehagen, noe som viser at det er behov for mer forskning på dette området. Forskning vil nok være viktig for å gjøre pedagogene i barnehagene oppmerksomme på dette fenomenet. En må vite hva en ser etter, hva er det barna gjør, og hva er det som er mobbing? En kan også lese flere steder at det etterlyses mer forskning som har fokus på mobbing og små barn. Det er gjort noen studier, men det trengs mer.

I forskningslitteraturen om mobbing i barnehagen, er spørsmålet om hvordan en egentlig skal definere mobbing blant de små barna noe som går igjen (Alsaker, 1997; Midtsand m.fl., 2004; Pettersen, 1997; Rørnes, 2007). Pedagoger i barnehagene arbeider med barn og er mye sammen med dem, derfor vil nok de være noen av dem som ser barnas hverdag best. Det er de som må vite hva de skal se etter i forhold til mobbing blant barna i barnehagen. Dette er grunnen til at pedagoger er valg ut til å komme med beskrivelser av hva mobbing i barnehagen er.

Oppgavens problemstilling er:

Hva er mobbing i barnehagen? - En studie av pedagogers beskrivelser av mobbing i barnehagen.

1.4. Oppgavens struktur

Denne masteroppgaven inneholder en teoridel hvor begrepene atferd, aggresjon og mobbing blir definert og utdypet. Det vil blant annet bli presentert ulike roller en kan finne i mobbesituasjoner og tidligere forskning som er gjort i forhold til mobbing i barnehagen.

I oppgavens andre del presenteres en kvalitativ tilnæringsmåte, da dette er metoden som er brukt i dette forskningsprosjektet.

I del tre vil funnene som er gjort presenteres og drøftes opp mot aktuell teori og forskning som er gjort på området. Resultatene og drøftingen er slått sammen da disse delene henger nøye sammen og det vil gi en klar og ryddig fremstilling.

2. Teoretisk grunnlag

Oppgavens problemstilling ”Hva er mobbing i barnehagen? – En beskrivelse av pedagogers beskrivelser av mobbing i barnehagen” er grunnlaget for teorien som er valgt ut i dette kapitlet. Det teoretiske grunnlaget i denne oppgaven er bygget opp av teori om aggresjon og mobbing, i tillegg til tidligere forskning som er gjort i forhold til mobbing i barnehagen. Innledningsvis i teoridelen presenteres ”Manifest mot mobbing” og hva ”Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver” sier i forhold til mobbing. Videre vil sentrale begreper som brukes gjennom oppgaven bli definert. Deretter vil ulike former for mobbing, kjennetegn ved de ulike rollene i mobbesituasjoner og mobbingens forløp bli lagt frem. Mot slutten av kapitlet presenteres forekomsten av mobbing i barnehagen, om det kan kalles for mobbing når barna er så små og hva det egentlig er som blir sett på som mobbing i barnehagen. Kapitlet avsluttes med tidligere forskning som er gjort på området.

2.1. Manifest mot mobbing

For noen år tilbake ble mobbing for fullt satt på dagsordenen. Både kong Harald og daværende statsminister Kjell Magne Bondevik tok opp kampen mot mobbing i nyttårstalene sine. Dette ble fulgt opp ved at ”Manifest mot mobbing” ble til i 2002 (Midtsand m.fl., 2004). Initiativet kom fra Barneombudet, men det var barnet sin stemme som var utgangspunktet (Rørnes, 2007). Både regjeringen, Kommunenes Sentralforbund (KS), Foreldreutvalget for grunnskolen (FUG), Barneombudet og Utdanningsforbundet har gjennom ”Manifest mot mobbing” forpliktet seg til å gjøre en aktiv innsats i forhold til mobbing (Skram, 2006).

I ”Manifest mot mobbing” står det skrevet at:

”Alle barn og unge har rett til et oppvekst- og læringsmiljø uten mobbing. FNs Barnekonvensjon slår fast at barn og unge har rett til utvikling, medvirkning, ikke-diskriminering, omsorg, beskyttelse og selvrealisering. Mobbing svekker disse rettighetene” (Manifest mot mobbing, 2011:3).

Statsministeren gikk høyt ut da han erklærte at all mobbing skulle fjernes. Dette ble møtt med kritikk og skepsis. På dette kom svar om at en ikke kunne ha en målsetting om ”litt mobbing”. Regjeringen endret likevel målet til ”nulltoleranse mot mobbing” på grunn av kritikken som

kom fra mange hold. Manifestets mål er at ”Alle barn og unge skal ha et godt og inkluderende oppvekst- og læringsmiljø med nulltoleranse for mobbing” (Manifest mot mobbing, 2011:3).

2.2. Rammeplanen

”Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver” (2006) nevner mobbing flere ganger under ulike kapitler. Rammeplanen (2006) sier ikke noe direkte om at mobbing forekommer i barnehagen, likevel indikerer den det ved å skrive følgende; ”der hvor barns selvfølelse krenkes, ligger kimen til hensynsløshet, mobbing og manglende empati” (Kunnskapsdepartementet, 2006:13). Her kommer det altså frem hvor viktig det er at de voksne er til stede og er bevisste på at mobbing og negativ atferd ikke skal forekomme. Rammeplanen (2006) sier blant annet at barnehagen skal sikre barna et oppvekstmiljø som gir dem en trygghet mot både fysiske og psykiske skadevirkninger. En av samfunnsoppgavene til barnehagen er å forebygge mobbing. Barnas sosiale kompetanse er vesentlig i forhold til å motvirke utviklingen av problematferd som diskriminering og mobbing. I barnehagen skal verdier som toleranse og respekt være grunnleggende. Personalet er rollemodeller for barna og skal bidra til at verdigrunnet etterlevs. Voksne som er aktive og tydelige vil være med å skape et sosialt miljø som er varmt og inkluderende (Kunnskapsdepartementet, 2006).

2.3. Atferd

Begrepet atferd er sentralt i denne oppgaven, det vil gå igjen når aggresjon og mobbing presenteres. Derfor er det naturlig å se på hva som ligger i begrepene atferd og negativ atferd.

2.3.1. Definisjon av atferd

Bø (2000) skriver at atferd er alle de menneskelige handlingene som er observerbare gjerninger og verbale ytringer. En kan da si at atferd handler om det som kan observeres, altså det menneskene sier og handlingene som utføres.

2.3.2. Definisjon av negativ atferd

I faglitteraturen vil en se at atferdsproblemer blir definert på flere ulike måter. Når en da skal se på hva atferdsproblemer er, vil en møte på både avgrensings- og definisjonsproblemer

(Nordahl, Sørli, Manger og Tveit, 2005). Ogden (1998) trekker frem at det ikke finnes en bestemt definisjon eller klare skiller mellom normal atferd og avvikende atferd. Drugli (2008) skriver at alle barn vil utvise vanskelig atferd innimellom. Ifølge Ogden (1998) handler atferdsproblemer om i hvilken grad barn sin atferd bryter med de normene, reglene og forventningene som finnes i deres oppvekstmiljø og ellers i samfunnet. Atferdsproblemer handler også om i hvilken grad barnets atferd avviker fra det som er vanlig oppførsel for barn i den aktuelle alderen, om dette hemmer eller forstyrrer barnets egen læring og utvikling, om det skaper forstyrrelser for andre barn eller voksne, og/ eller om det er med og skaper forstyrrelser for sosialt samspill både mellom barn, og mellom barn og voksne (Ogden, 1998). Lærere som skal identifisere barn med atferdsvansker, nevner de barna som ikke klarer å følge reglene, de som forstyrrer andre, de som ikke følger instruksjonene som blir gitt, de som plager andre, er urolige og har vanskeligheter med relasjoner til jevnaldrende (Drugli, 2008).

2.4. Aggresjon

Det vil senere i oppgaven komme frem at mobbedefinisjonene som finnes har noen fellestrekk. Det som går igjen i definisjonene er at handlinger blir beskrevet som aggressive, negative og uvennlige. Begrepet aggresjon er vesentlig, og sier noe om intensjonene som ligger bak handlingene som utføres (Nergaard, 2008). Ifølge Tremblay m.fl. (2005) topper den fysiske aggresjonen seg når barna er i 2-3 års alderen. En snakker her om å slå hverandre, bite og sparke.

2.4.1. Definisjon av aggresjon

I dagligtalen vår og i vitenskapelige sammenhenger vil ord som aggresjon og aggressiv dekke ulike fenomener. Dermed kan en ikke forutsette at ulike personer legger den samme betydningen i et utsagn som for eksempel ”han var så aggressiv”. Det finnes en rekke forskjellige definisjoner på aggresjon og en stor faglig uenighet i forhold til hva som ligger i dette begrepet. Det som derimot går igjen i de fleste aggresjonsdefinisjonene, er dette med at individet utfører handlinger hvor vedkommende er bevisst på å påføre det andre individet ubehag eller skade (Bjørkly, 2001).

Ifølge Berkowitz (1993) er aggressivitet den viktigste årsaken til at et individ plager et annet individ. Han hevder også at sinne og aggresjon er to ulike fenomener. Aggresjon handler om

atferd som bevisst blir utført for å oppnå et spesielt mål, å skade en annen person. Handlingen er altså rettet mot et mål. I motsetning vil ikke sinne nødvendigvis ha et mål, sinne handler om å vise bestemte følelser. Også Berkowitz (1993) nevner at aggresjon har ulike betydninger, og at det derfor vil være usikkerhet over den egentlige betydningen når en person blir beskrevet som aggressiv. Han definerer aggresjon på følgende måte: "Aggression is any form of behaviour that is intended to injure someone physically or psychologically" (Berkowitz, 1993:3). Går en til Aronson (2007) ser en også her at handlingene som blir utført har en hensikt om å skade, og de kan være både fysiske og verbale. Hans definisjon lyder som følger: "Aggression is an intentional action aimed at doing harm or causing pain. The action might be physical or verbal. Whether it succeeds in its goal or not, it is still aggression" (Aronson, 2007:254-255). Etter å ha sett på disse definisjonene, ser en at både Berkowitz og Aronson trekker frem at aggresjon er den atferden som har til hensikt å skade andre, og handlingene kan være både fysiske og verbale.

2.4.2. Definisjon av reaktiv og proaktiv aggresjon

De fleste forskere i dag deler aggresjonsbegrepet inn i to forskjellige typer, disse typene har forskjellige navn. Blant annet Roland (2007) og Dodge (1991) kaller disse to typene aggresjon for reaktiv og proaktiv aggresjon. Går en til Aronson (2007) bruker han betegnelsene "hostile" og "instrumental" aggresjon. Videre i denne oppgaven brukes betegnelsene reaktiv og proaktiv aggresjon.

Reaktiv aggresjon har sine røtter i frustrasjon/sinne – teorien (Vitaro og Brendgen, 2005). Denne formen for aggresjon kjennetegnes av et hissig temperament, et barn som er reaktivt aggressiv vil også lett bli provosert og det skal lite til for at det skal bli frustrert (Dodge, 1991). Ifølge Roland og Idsøe (2001) må det være en frustrasjon tilstede før den aggressive handlingen forekommer. Selv om en slik frustrasjon er nødvendig i forkant av en reaktiv handling, trenger ikke en frustrasjon nødvendigvis resultere i dette. Videre hevder de at sinne er en nødvendig komponent i reaktiv aggresjon (Roland og Idsøe, 2001). Det kan se ut som de reaktive har en liten grad av påvirkning fra andre jevnaldrende, et kjennetegn på disse barna er at de ofte blir avvist (Roland, 2010). Dodge (1991) kaller denne formen for en "varmblodig" variant av aggresjon. Han nevner også sinne som et sentralt kjennetegn i tillegg til truende angrep. Roland (2010) hevder at barn og unge som strever med reaktiv

aggressivitet vil være sårbare i forhold til mobbing og avvisning. Videre hevder han at dersom et barn opplever å bli avvist, vil dette skape et grunnlag for nye frustrasjoner på grunn av at behovet for å knytte vennskap og nærhet til andre ikke vil bli tilfredstilt. Aronson (2007) har følgende definisjon på reaktiv aggresjon: "Hostile aggression is an act of aggression stemming from a feeling of anger and aimed at inflicting pain or injury" (Aronson, 2007:255). Videre presenterer han et eksempel på fotballbanen for å illustrere dette. Dersom en av spillerne tror at en av motstanderne spiller skittent, kan han bli sint og prøve å skade motstanderen, selv om det han gjør, ikke hjelper han med å få ballen fra motstanderen. Dersom dette skjer, er det snakk om reaktiv aggresjon.

Proaktiv aggresjon kan være motivert av ytre belønninger (Dodge, 1991). Ifølge Berkowitz (1993) blir denne atferden brukt for å oppnå et utbytte som den aggressive personen vil ha. Når proaktiv aggresjon utøves, er det personen selv som tar initiativet til å utføre den aggressive handlingen (Roland, 2007). Det å oppnå makt over offeret sitt, og få en tilhørighet i gruppen som utøver overgrepet, er to viktige belønninger en finner når det gjelder proaktiv aggressivitet (Roland, 2007). Berkowitz (1993) trekker i sin bok frem at flere av de som utøver aggressivitet, fortsetter med denne atferden nettopp fordi de har blitt belønnet for atferden sin. De har ofte angrepet andre personer, og har funnet ut at i flere av tilfellene har den aggressive handlingen lønnet seg. Aronson (2007) har følgende definisjon på proaktiv aggresjon: "In instrumental aggression there is an intention to hurt the other person, but the hurting takes place as a means to some goal other than causing pain"(Aronson, 2007:255). Eksempelet han kommer med her er også på fotballbanen, i en fotballkamp vil spillerne gjøre det som må til for å score mål, om de så må takle og kanskje skade motspilleren, gjør de det. Dette kan føre til at noen av motspillerne påføres smerte, men dette bryr ikke fotballspillerne seg om dersom det hjelper dem å nå målet sitt, nemlig å score mål. Her snakker en altså om proaktiv aggresjon. Hawley m.fl., (2007) skriver i boken sin "Aggression and adaptation – The bright side to bad behaviour" om at noen av aggresjonsformene vil kunne være tilpasningsdyktige. Også Roland (2010) trekker frem at proaktiv aggresjon vil kunne ha en sammenheng med positive faktorer, for eksempel sosiale mål og popularitet. Dette vil kunne forbindes med suksessfaktorer. Når det utøves proaktiv aggresjon vil det ofte være en suksessfaktor som bidrar til handlingen (Roland, 2010).

Dodge (1991) kommer med en setning som sier oss noe om hva som er forskjellen på reaktiv og proaktiv aggresjon: ”The proactive boy is troubling to others, whereas the reactive is troubled by others” (Dodge, 1991:201). Roland og Idsøe (2001) hevder at en viktig forskjell mellom disse to typene aggresjon, er følelsene som er involvert. Når det kommer til disse to formene for aggresjon, viser tradisjonelle målinger at de har en høy korrelasjon. Den høye graden av korrelasjon har ført til at noen har konkludert med at de som er høye på proaktiv aggresjon, også er høye på reaktiv aggresjon. For å finne størrelsen på denne korrelasjonen, har en sett på korrelasjonene som er funnet mellom disse to formene for aggresjon fra 36 studier som er gjort, og den gjennomsnittlige korrelasjonen som ble funnet var på 0,78 (Card og Little, 2007).

Gjennom mobbedefinisjonene kommer det frem at mobbing er negative handlinger som blant annet har til hensikt å skade noen. Når en skal forebygge, håndtere og forstå mobbing, er det nødvendig å vite hvilken type aggressivitet en skal være observant på for å få til dette.

Aggressivitet er et personlighetstrekk som finnes hos mobberne, dette gjør at de skiller seg tydelig fra andre. Aggressivitet peker seg også ut som den viktigste årsaken til at mobberne plager andre (Roland, 2007).

2.4.3. Aggresjon og mobbing

Felles for mobbedefinisjoner er at mobbing blir beskrevet som negative, uvennlige eller aggressive handlinger. Begrepet aggresjon eller aggressive handlinger har en viktig dimensjon, nemlig dette med intensjon. Aggresjon blir de fleste steder definert som handlinger hvor det er en intensjon om å skade til stede. Mobbing blir stort sett oppfattet som negativ atferd, hvor hensikten er å skade offeret sitt på en eller annen måte (Roland, 2007).

Heinemann (1973) konkluderte med at mobbing var en slags gruppe aggresjon som ble rettet mot et annet individ som ble sett på som avvikende. I en utgave av bladet *Foreldre og barn* (nr.3, 2004) kan en lese at det i en barnehagesetting vil være et sjokk for noen barn å begynne i barnehagen. En må tilpasse seg nye sosiale regler, noe som kan være vanskelig. Noen barn vil kunne reagere med å bli aggressive, noe som kan utvikle seg til at de blir mobbere. I samme artikkel kommer det også frem at det kan se ut som at det å plage andre barn og være aggressiv er et personlighetstrekk som blir formet tidlig og vil videre være et stabilt personlighetstrekk i løpet av livet. Det vil være noe som noen barn kan ha i seg, andre ikke. I

hvilken grad et slikt personlighetstrekk vil utfolde seg, er avhengig av om omgivelsene tillater den typen oppførsel, eller om dette er noe det blir slått ned på. Ifølge Tremblay og Nagin (2005) tyder det på at utviklingsbanene til fysisk aggresjon viser at dersom en har observert fysisk aggresjon ofte, vil ikke dette nødvendigvis føre til en økning i hyppigheten av aggresjon. Dette begrunner de med at når barn vokser og blir eldre, vil majoriteten av barn ha sett flere tilfeller av aggresjon, og dermed vil deres hyppighet av fysisk aggresjon bli redusert. I forhold til reduksjon av verbal og indirekte aggresjon med alder, trekker de frem at barna etter hvert lærer andre måter å reagere på (Tremblay og Nagin, 2005).

2.4.4. Proaktiv aggresjon og mobbing

Proaktiv aggresjon handler om å få et utbytte (Roland, 2007). Som presentert tidligere er makt og tilhørighet to viktige belønninger, noe som kan være utbyttet en får ved å mobbe andre. Roland og Idsøe (2001) hevder at flere forskere mener at majoriteten av mobbingen er en proaktiv form for aggresjon. Likevel er det kun indirekte empiriske bevis som støtter denne konklusjonen. Det finnes ingen direkte empiriske bevis på at mobbing først og fremst er reaktiv eller proaktiv aggresjon (Roland og Idsøe, 2001). En undersøkelse gjennomført av Roland og Idsøe (2001) viste at mobbeofrene ikke hadde en høyere skår på proaktiv aggresjon enn gjennomsnittet. Hovedresultatet de kom frem til var at nivået av proaktiv aggresjon i sterk grad predikerte mobbing, noe reaktiv aggresjon i liten grad forutsa. Det er altså innslaget av proaktiv aggresjon som i sterk grad predikerer hvem det er som mobber andre (Roland og Idsøe, 2001).

2.5. Mobbing

I en faglig sammenheng er ikke mobbebegrepet gammelt. Det var legen Peter-Paul Heinemann som var først ute og skrev flere artikler om mobbing på slutten av 60-tallet. Ved en tilfeldighet ble han oppmerksom på dette fenomenet, og dermed begynte han å observere barn i skolegårder og på ulike gjemmemsteder rundt skolene. Ordet ”mob” kommer fra engelsk og betyr pøbel. I tillegg kan det også bety bande eller gjeng. Begrepet mobbing handler språklig om den atferden som kjennetegnes av ubehagelig oppførsel og maktbruk (Midtsand m.fl., 2004).

2.5.1. Hva er mobbing?

Hva er egentlig mobbing? Dessverre er det slik at mennesker kan være ubehagelige mot hverandre i hverdagen. Det har sannsynligvis alltid vært slik at både voksne og barn har trakassert, ertet og plaget hverandre, både sammen i grupper og individuelt (Pettersen, 1997). Tilfeldig erting blant barn er ikke mobbing, konflikter som oppstår og enkelttilfeller av utestengning og slåssing er heller ikke mobbing. Det er ikke mobbing en snakker om når barn plutselig blir sinte på andre barn, tar lekene fra hverandre og springer rundt og er rasende. Det er snakk om mobbing når en person eller en gruppe gjentatte ganger over tid plager og trakasserer et utvalgt offer. Mobbing handler også om makt og avmakt. I en mobbesituasjon vil det være et skjevt maktforhold mellom den eller de som mobber og mobbeofferet (Barne- og familiedepartementet, 2004). Pepler og Craig (2008) hevder at mobbing er relasjonsproblemer som er ødeleggende.

2.5.2. Definisjon av mobbing

Internasjonalt har det gradvis vokst frem en forståelse av mobbing som er nokså samstemt. Definisjonene som blir brukt, har flere elementer som er nesten identiske (Roland, 2007). Miljøene rundt Erling Roland ved Senter for atferdsforskning, universitetet i Stavanger og professor Dan Olweus ved universitetet i Bergen har vært ledende i Norge når det gjelder forskning på mobbing i skolen (Pettersen, 1997). Derfor er deres definisjoner på mobbing valgt ut i denne oppgaven.

Roland (2007) definerer mobbing på følgende måte:

Mobbing er fysiske eller sosiale negative handlinger, som utføres gjentatte ganger over tid av en person eller flere sammen, og som rettes mot en som ikke kan forsvare seg i den aktuelle situasjonen (Roland, 2007:25).

Olweus (1992) sin definisjon på mobbing lyder som følgende:

En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere andre personer.

[...] Det er en negativ handling når noen med hensikt påfører, eller prøver å påføre, en annen person skade eller ubehag (Olweus, 1992:17).

Felles for disse definisjonene er at mobbing blir beskrevet som negative handlinger som blir utført av en eller flere personer. De peker også på systematikken, at handlingene blir gjentatt over en viss tid. I definisjonen til Roland (2007) kommer det i tillegg frem at handlingene blir rettet mot en som ikke er i stand til å forsvare seg. Hos Olweus (1992) trekkes det frem at de negative handlingene blir utført med vilje. For at noe skal kunne kalles for mobbing, må altså handlingen foregå over tid, og de må ha en hensikt. Også Olweus (1992) trekker videre frem at det er en ubalanse i maktforholdet mellom mobberen og mobbeofferet. Når en har forsøkt å overføre definisjonen på mobbing til å gjelde små barn i barnehagen, har det oppstått problemer. Rørnes (2007) trekker frem to problemer i den forbindelse. Det første problemet finnes på et følelsesmessig plan, klarer en å tenke på ”de søte små” som mobbere? For det andre blir det spekulert i om barnehagebarn er tilstrekkelig kognitivt utviklet til å være i stand til å utføre handlinger som har til hensikt å skade andre. Dette vil det blir gått mer inn på senere.

2.6. Peer harassment, peer victimization og bullying

Når en leser om mobbing i litteraturen, ser en at det er ulike betegnelser som brukes. ”Peer harassment”, ”peer victimization” og ”bullying” er begreper som går igjen. Videre vil innholdet i disse ulike begrepene bli presentert. Gjennom resten av oppgaven brukes begrepet mobbing.

”Harassment” er et ord som brukes om mobbing i en amerikansk sammenheng. ”Harass” betyr å plage noen med gjentatte angrep, herjing og fiendtlige innfall. Et individ som blir utsatt for ”harassment” vil gjerne være preget av utmattelse og være stresset. Sånn sett ser en at dette ordet vil være nært opp til de erfaringer og oppfatningen som mange vil ha til mobbing (Larsson, 2001). Juvonen og Graham (2001:13) kommer med en forklaring på ”peer harassment”. De skriver at dette er en situasjon hvor det er et individ som er offer (victimization), enten ved en ansikt til ansikt konfrontasjon, eller ved at det skjer en sosial manipulasjon gjennom en tredjepart. De skriver også at det er en ubalanse i forholdet mellom de involverte personene. Kochenderfer og Ladd (i Hunter m.fl., 2007:798) definerer ”peer victimization” som ”[...] a form of peer abuse in which a child is frequently the target off peer aggression”. ”Peer harassment” er her det

overordnede begrepet, og både ”peer victimization” og ”peer harassment” blir definert på en bredere måte enn det mobbing gjør.

Hunter, Boyle og Warden (2007) diskuterer skillet mellom mobbing og ”peer victimization”. Hunter m.fl. skriver at mobbing er en spesiell form for ”peer victimization”. Ser en på disse to begrepene, blir mobbing regnet som noe mer alvorlig enn ”peer victimization”. I forhold til mobbing er det lagt større vekt på dette med at handlingene skal ha en hensikt og at det er snakk om en maktbalanse.

Ifølge Roland (2007) er ”bullying” i stor grad den internasjonale referansen når en snakker om mobbing. Videre hevder han at dette kanskje kommer av den utbredelsen det engelske språket har, og at majoriteten av mobbeforskningen er gjennomført i engelskspråklige land, eller i land hvor en lett kan kommunisere på engelsk. I ordbøkene finner en oversettelser som bølge og tyrann når en slår opp det engelske ordet ”bully”. ”Bullying” betyr hersing, hundsing og tyrannisering (Larsson, 2001).

2.7. Ulike former for mobbing

Når en skal se på hva mobbing er i barnehagen, kan det være greit å vite at det finnes ulike former for mobbing. Når en oppdager mobbing, vil det altså være mulig å identifisere ulike former. Dette er det ikke alle som benytter seg av, Midtsand m.fl. (2004) kategoriserer ikke ulike typer mobbing da disse kategoriene vil kunne overlappe, og det vil være noe mobbing som ikke passer inn i noen av disse kategoriene.

Olweus (1992) skiller mellom det han kaller for direkte mobbing og indirekte mobbing. I direkte mobbing legger han angrep mot offeret som er forholdsvis åpne, og i indirekte mobbing legger han utestengning fra gruppen og sosial isolering. Et barn som utsettes for indirekte mobbing vil ikke få være med i vennegjengen og kan ha vanskeligheter med å få venner. Dette er en mindre synlig form for mobbing som det er viktig å være oppmerksom på (Olweus, 1992:18).

Coloroso (2004) skiller mellom tre typer mobbing, verbal mobbing, fysisk mobbing og sosial mobbing. Den verbale mobbingen er den vanligste formen for mobbing både blant jenter og

gutter. Den utgjør hele 70 % av all rapportert mobbing. Verbal mobbing handler om verbale angrep, det brukes for eksempel kallenavn, rykter og verbale trusler. Å mobbe noen ved hjelp av ord er enkelt, det er også lett og slippe unna med. Ved hjelp av hvisking kan det foregå mye verbal mobbing uten at de voksne legger merke til det. Coloroso hevder at det å knekke offeret, er målet med denne formen for mobbing. De minste barna som ikke har utviklet en selvfølelse ennå, vil være mest utsatt. Denne formen for mobbing er den mest effektive, den er også ofte en inngangsport til de andre formene for mobbing som Coloroso skriver om, og den kan være første steget mot noe som er mer brutalt (Coloroso, 2004:39-40).

Fysisk mobbing er den synligste formen for mobbing, dette gjør at den er lettere å identifisere, men så utgjør den også mindre enn en tredjedel av alle mobbetilfellene. Den fysiske mobbingen innebærer fysiske angrep som slag, spark, ødelegge ting og biting. Dette er angrep som vil bli farligere jo større og sterkere mobberen er (Coloroso, 2004:40).

Verbal og fysisk mobbing dekker det som Olweus (1992) kaller for direkte mobbing. Sosial mobbing som Coloroso (2004) snakker om, vil da tilsvare den indirekte mobbingen. Ifølge Coloroso er den sosiale mobbingen ofte vanskelig å oppdage. Denne formen for mobbing handler om systematisk ødeleggelse av et barns selvfølelse gjennom ignorering, isolering og utestengning. Det kan også hende at den som mobbes ikke engang vet om rykter som blir spredt, men likevel lider fordi andre holder seg på avstand på grunn av disse (Coloroso, 2004:41).

Larsson (2001) skriver om de metodene hun mener er noen av de vanligste. Hun skriver at utfrysning/ignorering/utestengning er en vanlig form for mobbing som er vanskelig å bevise, noe som passer med det Olweus (1992) kaller for indirekte mobbing og det Coloroso (2004) kaller for sosial mobbing. Larsson (2001) nevner også håning/latterliggjøring mot et annet menneske og kroppsspråk, gester og bestemte handlinger som metoder innenfor mobbingen. Dette ser en kommer under det Olweus (1992) kaller for direkte mobbing og det vil også komme innunder det Coloroso (2004) betegner som verbal mobbing og fysisk mobbing. Det er enighet om at det finnes ulike former for mobbing, betegnelsene er ikke alltid helt de samme, men innholdet ser ut til å handle om det samme og vil overlape hverandre.

Roland (2007) snakker i tillegg om digital mobbing. I dette begrepet legger han mobiltelefonmobbing og mobbing over internett. Mobbing på mobiltelefonen kan foregå gjennom samtaler eller SMS. Mange mobiltelefoner har også et innebygd kamera som fort kan misbrukes. Bilder kan for eksempel bli tatt i ubehagelige situasjoner og bli sendt rundt, noe som er høyst ubehagelig for den som blir eksponert. Når det kommer til internett, finnes det også her mange muligheter for misbruk i form av mobbing og trakassering (Roland, 2007). Denne formen for mobbing vil ikke være aktuell i en barnehagesetting, men det er likevel greit å nevne også denne typen når en først ser på de ulike formene for mobbing som kan forekomme.

2.8. Rollene i mobbesituasjonen og kjennetegn ved disse

Mobberen, den som blir mobbet og medløperne er tre forskjellige roller som finnes i mobbingen. I en mobbesituasjon vil det være mobber og offer som utgjør hovedrollene. Personene som innehar de ulike rollene vil gjerne ha noen fellestrekk, dermed vil det være lettere å kjenne dem igjen (Coloroso, 2004). Ifølge Roland (2007) er det nyttig med slike kjennetegn, så lenge man ikke ser seg blind på dem. Noen ganger stemmer gjennomsnittstendensene, andre ganger ikke.

2.8.1. Mobber

Mobberne blir ikke født som en mobber. Den medfødte personligheten vil være en faktor, det vil også miljøpåvirkningene en blir utsatt for være (Coloroso, 2004). Roland (2007) trekker frem at et sikkert funn som er gjort, er at plagerne kommer fra familier som har mer interne problemer enn det gjennomsnittet har. Han skriver også at sammenhengen mellom negative familieforhold og plaging av andre er undersøkt, og også her er det en sammenheng. Ifølge Coloroso (2004) er det en ting en vet for sikkert, at mobberne lærer seg å mobbe. Når det kommer til de som mobber, vil det være mange typer mobbere. Noen er store, andre er små, mange er smarte, mens andre igjen er mindre smarte, noen er pene, andre ikke, og noen er populære, mens andre ikke er særlig godt likt av dem rundt seg (Coloroso, 2004). Pettersen (1997) mener at barn som mobber stort sett er som alle andre barn. Ifølge Roland (2007) viser studier av mobbere en hovedtendens, nemlig at det er liten eller ingen sammenheng i det hele tatt mellom dialekt, klær eller utseende og plagerrollen. Det er sjelden en kan identifisere en mobber utifra hvordan en ser ut, det er derimot kan ta dem på, er handlingene deres

(Coloroso, 2004). Coloroso (2004) presenterer fire kjennetegn ved mobberer. Hun sier at det er tre kjennetegn som kan avsløre mobberer. Det første kjennetegnet, maktbalanse, handler om at mobberer for eksempel kan være større, sterkere, eldre, komme fra et bedre sosialt miljø osv. Når flere personer som er store og sterke samler seg, vil denne ubalansen være åpenbar. Også Roland (2007) trekker frem at plagerne i gjennomsnitt kan være litt fysisk sterkere enn det gjennomsnittet er. I forhold til styrke, er det gutter som har mer fysisk kapasitet som har en større sannsynlighet for å mobbe andre. En slik ubalanse i styrke mellom mobber og mobbeoffer finner en altså blant guttene, ikke hos jentene. Kjennetegn nummer to handler om å ha en hensikt å skade. Mobberer har altså en hensikt med å skade offeret sitt fysisk eller psykisk. Mobberer forventer at det han gjør skal gjøre vondt, og nyter å se på at offeret føler smerte. Det tredje kjennetegnet handler ifølge Coloroso om at mobberer kommer med trusler om mer vold. Både mobberer og den som blir mobbet vet at mobbingen kan og sannsynligvis vil gjenta seg. Det som har skjedd var ikke en engangshendelse. Når mobbingen foregår uten hindringer, er det også et fjerde kjennetegn, mobberer skaper en redsel hos offeret. Mobbingen er systematisk vold som benyttes for å skremme og dominere. Skrekken som mobbingen skaper hos offeret er ikke bare en vei til målet, det er et mål i seg selv (Coloroso, 2004:36-37). Det har vist seg at de som mobber ofte er mer aggressive både mot voksne rundt dem og mot vennene sine. De har ofte en mer positiv innstilling til vold og bruk av vold enn det gjennomsnittsbarnet har (Pettersen, 1997). Roland (2007) trekker frem at mobbere skårer noe under gjennomsnittet når det kommer til popularitet. Populariteten er også synkende med økende alder. Han nevner også at mobberne kan ha en tendens til å ha større belastninger enn andre. De skårer noe høyere på selvmordstanker enn det gjennomsnittet gjør. Det er en klar tendens at mobberne har dårligere relasjonelle forhold hjemme (Roland, 2007).

Ifølge Coloroso (2004) finnes det syv ulike typer mobbere. *Den selvsikre mobberer* har et stort ego, han har en oppblåst selvfølelse, tar det han vil ha og viser ingen tegn til empati for offeret sitt. *Den sosiale mobberer* sprer rykter, håner og ignorerer offeret sitt, han isolerer systematisk offeret sitt og sørger for å holde det borte fra sosiale aktiviteter. Denne typen mobber vil ofte være sjalu på andre sine positive kvaliteter. Mobberens manipulative natur gjør at han klarer å spille omtensksom og deltakende for å nå målet sitt. En *mobber i full rustning* er kul og påventende. Denne personen viser ingen følelser og er fast bestemt på å gjennomføre mobbingen. Denne mobberer har øynene åpne for situasjoner hvor han kan

mobbe, uten at noen andre legger merke til det. En har også den *hyperaktive mobberen* som både har problemer med skolearbeidet og har en dårlig utviklet sosial evne. Det er vanlig at denne mobberen reagerer aggressivt på den minste provokasjon og han vil ofte ha vanskeligheter med å få venner. Den *mobbende mobberen* er både offer og mobber. Denne personen blir selv mobbet av voksne eller andre barn, og mobber derfor andre for å lindre sin egen følelse av maktløshet og selvforakt. Denne mobberen er minst populær blant alle typer mobbere. En *gruppemobbber* mobber sammen med vennene sine. De gjør sammen noe som de aldri ville gjort hver for seg. Dette er ofte en gruppe med snille barn, som selv om de vet at det de gjør er feil, mobber andre. Til slutt kommer *gjengmobbere*, dette er en samling av personer som ikke er venner ellers, men som samles av strategiske grunner for å skaffe seg blant annet makt, kontroll og dominans. I begynnelsen vil de kanskje søke hverandre for å få en følelse av delaktighet, men etter hvert vil de ofte bli så avhengige av hverandre og gruppen sin at de ikke lenger bryr seg om seg selv og konsekvensene handlingene deres kan få (Coloroso, 2004:42-44).

Selv om en kan skille mellom ulike typer mobbere, oppsummerer Coloroso (2004) med noen kjennetegn som er felles for alle mobbere:

1. De vil dominere andre mennesker.
2. De vil utnytte andre for å få noe de selv vil ha.
3. De har vanskeligheter med å se en situasjon fra andre sitt ståsted.
4. De bryr seg bare om seg selv og sine behov og bryr seg ikke om andre sine rettigheter og følelser.
5. De gjør andre barn vondt når ingen voksne legger merke til det.
6. De ser på yngre kamerater eller søsken som et bytte.
7. De benytter seg av løgner, rykter og kritikk for å planlegge handlinger mot offeret sitt.
8. De nekter å ta ansvar for handlingene sine.
9. De har en manglende evne til å se konsekvensene av handlingene sine.
10. De har et stort behov for å få oppmerksomhet (Coloroso, 2004:44-45).

2.8.2. Mobbeoffer

Folk flest tror ofte at mobbeofrene blir mobbet på grunn av et avvikende utseende. Det kan være de har stor nese, briller, fregner, er for tykke eller tynne. Undersøkelser viser at dette ikke stemmer. Risikoen for at et barn skal bli mobbet, vil i større grad knytte seg til indre forhold som vil vise seg i barnets væremåte (Roland, 2007). Coloroso (2004) skriver at på samme måten som med mobberne, kan også mobbeofrene være av alle slag og størrelser. Det mobbeofrene har til felles, er at en mobber eller en gruppe mobbere har sett dem ut som sitt mål. Olweus (1992) presenterer noen generelle kjennetegn på barn som blir mobbet. Han skriver at de typiske mobbeofrene er mer usikre og engstelige enn andre barn. Mobbeofrene opptrer ofte forsiktig, de er ofte følsomme og stillefarende. De vil også kunne reagere med gråt når de blir angrepet av andre, i hvert fall de yngre barna. De trekker seg gjerne tilbake, og kan ha en negativ vurdering av seg selv og situasjonen de er i. Mobbeofrene føler seg ofte mislykket og dumme, gjerne skamfulle og i tillegg at de er lite attraktive. Pettersen (1997) skriver at ofrene ofte er venneløse og gjerne blir sett på som taperne blande de jevnaldrende. Roland (2007) trekker frem at det er en markant kjønnsforskjell når det kommer til fysisk styrke. Når det gjelder guttene, er mobbeofrene fysisk svakere enn de andre jevnaldrende. Dette er ikke tilfellet hos jentene. Olweus (1992) skiller mellom det han kaller for de passive mobbeofrene og de provoserende mobbeofrene. De passive mobbeofrene vil ha en holdning og oppførsel som signaliserer at de er engstelige til omgivelsene, de viser også at de er mislykkede personer som ikke tør å ta igjen dersom de skulle bli angrepet. De vil også kjennetegnes av et passivt og engstelig reaksjonsmønster, kombinert med fysisk svakhet. De provoserende mobbeofrene vil ofte være ukonsentrerte og urolige, det vil lett oppstå spenning og irritasjon rundt dem. De vil ofte ha et oppfarende temperament som fører til at de lett kommer i konflikter med andre (Olweus, 1992:35). Coloroso (2004) hevder at det går igjen hos mobbeofrene at de ikke vil fortelle om mobbingen til de voksne. Grunnene til dette kan være fordi de er flau over å bli mobbet, de kan også være redde for at mobberer skal ta hevn på dem dersom de sier noe. Et barn som er blitt et mobbeoffer, kan også sitte igjen med en følelse av at ingen kan og vil hjelpe dem, de kan også tro at det å bli mobbet er en naturlig del av barndommen. Noen kan til og med tro at de voksne er med på det som skjer, at mobberne har fått en slags tillatelse. Barn lærer ofte at det er dårlig gjort å sladre på en venn, til og med når det kommer til mobbing, og lar dermed være å fortelle om det til noen (Coloroso, 2004).

2.8.3. Medløpere

Det er ikke uvanlig at det er medløpere til stede når det foregår mobbing (Roland, 2007). Medløperne er de som aktivt er med og hjelper mobberen, eller de som står og ser på og lar være å gjøre noe. De kan titte en annen vei, oppmuntre mobberen eller delta i selve mobbingen og bli mobbere selv. Når medløperne enten deltar i mobbingen eller oppmuntrer til mobbing, skaper dette en enda større redsel hos offeret (Coloroso, 2004). Ifølge Pöyhönen og Salmivalli (2008) er det flere studier som viser at mange måter en handler på, er med og opprettholder mobbingen. Dette skjer for eksempel når mobberen får hjelp eller når noen støtter opp om det som skjer ved å oppmuntre og le.

De fire vanligste årsakene til at medløperne ikke griper inn i mobbingen som foregår er for det første fordi medløperne er redde for at det da skal gå ille ut med dem selv. Mobberen er kanskje større og sterkere og har et rykte på seg for å ta hevn. For det andre er de redde for å bli mobberens nye offer. Den tredje årsaken handler om at medløperne er redde for å gjøre saken verre enn den allerede er. Og til slutt handler den fjerde årsaken om at medløperne ikke vet hva de skal gjøre (Coloroso, 2004:96). Ifølge Pettersen (1997) kan det se ut til at det ofte er en misforståelse mellom tilskuerne, alle tror at de andre tilskuerne er mer positive til mobbingen enn det de faktisk er. Roland (2007) utdyper dette, han sier at det dette forholdet ofte kalles en fiktiv norm. Dette er en falsk norm som kan oppstå når en observerer et overgrep sammen med andre. Hver enkelt kan komme til å tro at de andre som står og ser på aksepterer det som skjer, mens de selv tar større avstand fra det de ser. Selv om de enkelte sine personlige holdninger sier at en bør gripe inn, lar en være fordi en feilaktig tror at overgrepet blir akseptert av de andre (Roland, 2007).

Medløperne har ofte unnskyldninger for hvorfor de ikke griper inn i mobbesituasjoner. Slike unnskyldninger er med og ødelegger samholdet og øker faren for at medløperne stiller seg ved mobberens side og ender opp med at de selv blir mobbere. Slike unnskyldninger kan for eksempel være:

1. Mobberen er min venn.
2. Det er ikke mitt problem, la dem orde det selv.
3. Han/hun er ikke min venn.
4. Han/ hun er en taper.

5. Han/hun fortjener å bli mobbet, vedkommende har selv bedt om det.
6. Mobbingen vil gjøre offeret tøffere.
7. Hvem vil bli kalt for en sladrebank og få skylden for at noen andre havner i vanskeligheter?
8. Det er viktigere å være med i gjengen enn å forsvare den som er utstøtt.
9. Det er for slitsomt å tenke ut hvordan jeg skal gjøre noe med det.

Når verdigheten til hvert enkelt individ ikke blir betraktet, vil den blant annet blir erstattet med intoleranse mot ulikheter og en tillatelse til å skade andre mennesker uten å føle empati, medlidenhet eller skam (Coloroso, 2004:97-98).

2.9. Kjønnstypisk mobbing

Roland (2007) trekker i boken sin frem at omfattende forskning som er gjort viser at gutter og jenter har en sosial orientering som er noe ulik. Når det gjelder jenter, er de mer opptatt av tilhørigheten til andre enn det guttene er. Guttene derimot er mer opptatt av selve aktiviteten og makthierarkiet. Videre kommer det frem at fysisk trakassering er vanligere for gutter enn for jenter, begge kjønn ert, mens når det kommer til utfrysning er dette relativt sett brukt mer av jentene.

På en temaside om jentemobbing, kommer det frem at jentemobbing ofte dreier seg om utstøting, rykter, intriger og manipulering. Når guttene mobber, er det gjerne snakk om noe som er mer synlig og åpenbart, gutters mobbing er også ofte mer voldelig (Stangeland, 1996).

2.10. Mobbingens forløp

Ser en på problemstillingen for oppgaven, ”Hva er mobbing i barnehagen?”, kan det være spennende å se på måten mobbing kan foregå på, vil et slikt mobbeforløp finne sted i barnehagen? Coloroso (2004) beskriver mobbeforløpet som ”en tragedie i seks akter”. I første akt handler det om at mobberen skaffer seg et overblikk, dette for å finne offeret sitt, samtidig som mobberen holder et øye med publikum for å se om det er noen voksne som følger med. Akt to er en forsøksomgang. Her gir mobberen gjerne offeret et kallenavn, og ser hvordan offeret og omgivelsene reagerer på dette. Dersom dette er vellykket, utvikler mobbingen seg i de neste aktene. I tredje akt kommer handlingen. Her vil mobberen for eksempel dunke borti

offeret sitt. I fjerde akt skjer det en opptrapping. Her finner mobberen nye muligheter til å plage offeret, gjerne mer aggressivt, og vold kan bli brukt for å skremme offeret. Femte akt er smertens høydepunkt, her fortsetter mobberen å plage offeret sitt. Mobberen vil her oppleve følelsen av å ha makt, og har ikke empati overfor offeret sitt. I den sjette og siste akten er en kommet til mobbingens avslutning. Når en kommer til dette tidspunktet, har mobbingen blitt til en del av mobberen. Det er ikke usannsynlig at mobberen vil havne i kriminelle miljøer og havne i fengsel. Coloroso (2004) legger også frem tre mulige avslutninger på mobbeforløpet for den som blir mobbet. 1. Sinnet som har bygget seg opp i offeret gjennom årenes løp kommer endelig ut på de personene som har forårsaket dette sinnet. Dette gjelder både mobberen, mobberen sine støttespillere og de voksne som ikke har klart å stille opp. 2. Her vil følelsene som har bygget seg opp hos offeret gå innover, og det ender med at offeret tar sitt eget liv. 3. I den siste avslutningen presenterer Coloroso en kombinasjon av de to første. Her vil offeret skade de som har skadet ham, og ender med å ta sitt eget liv eller havner i fengsel. Coloroso (2004) hevder at ikke alle mobbeforløp som vil komme til siste akt, og her er det nok snakk om ekstreme tilfeller. Likevel vil det ikke være vanskelig å finne eksempler på de ulike avslutningene.

Roland (2007) trekker frem flere aspekter ved mobbeforløpet. Det å ha makt over offeret og føle en tilhørighet til gruppen, er to sterke drivkrefter. I tillegg er det også andre sosiale krefter i sving, nemlig en nedbrytning av hemningene mot å gjøre andre vondt. Det er ofte flere sammen som plager, noe som gir denne forsterkede tilhørigheten. En annen virkning ved dette er at ansvaret for det en gjør, vil svekkes. Når bevisstheten om ansvaret en har går ned, vil også hemningene svekkes. Roland trekker videre inn dette med legitimering, mobberne gjør det de kan for å lovliggjøre eller legitimere de forkastelige handlingene deres. De kan for eksempel trekke frem noe som har hendt tidligere, noe som mobbeofferet har sagt til dem. Dette blir gjerne forvrengt, slik at det blir kritikkverdigg. Også i de mest intense fasene vil mobberne komme med beskyldninger. Dersom mobbeofferet for eksempel sier noe, vil dette være galt, dersom det ikke sier noe, er det uhøflig. Etter overgrepet vil mobberen ofte fortsette sin legitimering av det de har gjort. Dette gjør de ved å snakke sammen om det som har skjedd. Episoden blir fordreid, og de kommer frem til en felles forståelse seg imellom. Mobbeofferet fikk som fortjent. Roland snakker om en sosial distanse som skapes mellom mobberne og mobbeofferet. Etter hvert som mishandlingen blir gjentatt flere ganger, vil det

skapes en distanse. Offeret vil ofte omformes i overgriperen sine øyne. Offeret blir til en gjenstand, og hemningene faller (Roland, 2007).

2.11. Forekomst av mobbing i barnehagen

Når det kommer til utbredelsen av mobbing i barnehagen, vet en lite om dette. Det en vet, er at det finnes (Barne- og familidepartementet, 2004). Det er vanskelig å fastslå akkurat hvor mye mobbing som forekommer i barnehagene (Rørnes, 2007). I bladet *Foreldre og barn* (nr.3, 2004) kan vi lese at noen barn er så flinke til å utvikle egne taktikker hvor de smiler og sjarmerer de voksne på den ene side, mens når de voksne ikke ser, dikterer de vennene sine på den andre siden, noe som er et eksempel på hvorfor det kan være vanskelig å vite hvor mye mobbing som egentlig forekommer i barnehagen. Ifølge Midtsand m.fl., (2004) er det mellom 10 og 20 prosent av barna i barnehagen som opplever å bli mobbet en gang i uka eller mer, og 6-8 prosent av barna opplever denne mobbingen som ubehagelig og plagsom. I samme bladet av *Foreldre og barn* (nr.3, 2004) finner en også informasjon om forekomsten av mobbing i barnehagen. Det refereres til norske undersøkelser som er gjort på mobbing i barnehagen. Her kommer det frem at faren for å bli mobbet i aldersgruppen 2-6 år er på 16,5 %, i 7-12-årsalderen øker det til 18,3 % før det så synker til 10 % for aldersgruppen 13-17 år. Midtsand m.fl. (2004) trekker frem at det er uklart hvilke kriterier som legges til grunn når en skal definere mobbing i barnehagen. Likevel viser tallene oss at det forekommer mobbing blant barnehagebarna. Senere presenteres ulik forskning som er gjennomført i barnehagearenaen.

2.12. Kan det kalles for mobbing i barnehagen?

Det er først nå i løpet av de siste 10 årene at søkelyset er rettet mot barnehagen. Begrepet mobbing handler språklig om den atferden som kjennetegnes av ubehagelig oppførsel og maktbruk. Kan noe slikt handle om små barn? (Midtsand m.fl., 2004). Det er naturlig at det stilles spørsmål om det finnes mobbing i barnehagen, altså denne systematiske plagingen, ertingen og trakasseringen blant barna. Et viktig poeng som er kommet frem etter å ha forsket på mobbing i skolen, er at tallet på mobbeofrene øker jo yngre barna er (Skram, 2006). Olweus kom i en av sine undersøkelser frem til at 17 prosent av guttene og 16 prosent av jentene ble utsatt for mobbing i 2. klasse, mens i 9. klasse var tallene 6 prosent for gutter og 3 prosent for jenter, noe som bør være et varsel for de ansatte i barnehagene. Samtidig må en huske på at barnehagen som organisasjon bygger på andre prinsipper enn det skolen gjør. En

kan nok stille spørsmål til at mobbingen øker jo lenger ned i alder en går, det må vel være en nedre grense? Likevel skal en være oppmerksom på disse tendensene (Skram, 2006).

Å erkjenne at det finnes mobbing også i barnehagen er vanskelig for mange av de som arbeider i barnehager, og blir ikke uten videre akseptert (Rørnes, 2007). I forhold til de menneskene som mener at mobbing og barn ikke hører sammen, tok Heinemann et oppgjør. Han skrev følgende:

”Barn er ikke bare grusomme, de er presis like djevelske som resten av menneskeheten. Barn virker verre fordi vi uten å reflektere over det kobler råhet og brutalitet sammen med storvokste gangstertyper. Det er naturligvis bare sentimentalt tøv. Alle plageånder har vært barn. Barn utgjør grunnmuren i den menneskelige pyramiden. Alt som kommer seinere, finnes allerede her. Det er pinlig å være nødt til å påpeke det” (Heinemann, 1973:13-14).

Midtsand m.fl. (2004) skriver at det er naturlig at det kan være vanskelig å tenke seg at barnehagebarn mobber. En vil helst tenke at barna er søte og uskyldige. Selvfølgelig vil barna også være det, men samtidig har en sett at dette er et bilde som må rettes på. Det er bekreftet at det finnes mobbing i barnehagen. Det som kan være utfordringen, er å skille mellom uskyldig lek og mobbing. Skillet mellom mobbing og aggresjon må klargjøres. Det trengs en presisering av hva mobbing er og hvilke kjennetegn en skal se etter. Det må også komme klart frem hva som skiller denne typen atferd fra det som er normale konflikter mellom barna og enkeltepisoder som tilfeldig oppstår. Ifølge Midtsand m.fl. (2004) er dette noe som alltid vil komme frem i samspill mellom barn i både barnehage og skole. En vet også at aggresjon uansett vil være der (Midtsand m.fl., 2004).

I barnehagehverdagen er det vanlig at det oppstår konflikter mellom barna. Skram (2006) skriver at en vet at barna krangler, de slåss med hverandre, river hverandre i håret og slår hverandre, men er dette mobbing? Noen barn utfører handlinger som er mer aggressive enn det andre barn gjør, men er dette *planlagt*, er det de gjør *vondt* ment? Det som dukker opp her, er et spørsmål som Alsaker (1997) mener har dukket opp på grunn av en misforståelse. Fra 1990-tallet og frem til 2000-tallet observerte hun 700 barnehagebarn i Norge og Sveits. Hun

mener at barn ikke behøver å være ”beregneende” og ”ondskapsfulle” for å kunne mobbe andre. Ser en på definisjonen på mobbing, ser en at det også er en *intensjon om å skade andre*. Dette er noe som ikke bare handler om mobbing, det handler om alle typer aggressiv atferd. Dette betyr at de yngre barna ikke nødvendigvis er nødt til å tenke på konsekvensene atferden deres vil ha. Likevel er det et faktum at barn oppfører seg både aggressivt og truende overfor andre barn, noe som i sin tur vil oppfatte atferden på den måten. Uansett om de handlingene et barn utfører ikke er ment for å skade eller såre andre, vil det oppleves på den måten av det barnet som disse handlingene går utover (Skram, 2006).

Som det har kommet frem tidligere finnes det også et annet element når det gjelder mobbing, nemlig dette med *systematiske handlinger*. Spørsmålet her er da om et barn i barnehagen virkelig kan være så beregneende? Kanskje ikke, men Alsaker (1997) snakker om at dette i mange tilfeller vil handle om gjentakende atferd. Alsaker og Nägele (2008) trekker også frem dette med at mobbing er noe som skjer regelmessig over tid, videre skriver de at selv om dette skjer sjeldnere vil det likevel være snakk om mobbing i barnehagen, noe som kan skade et lite sårbart barn. Olweus (1992) understreker at mobbing innebærer et *ujevnt styrkeforhold* mellom den personen som plager, og den personen som blir plaget. Det er noen som bestemmer, og noen som blir bestemt over. Noen sier stygge ting til andre, mens det er noen som biter dette i seg. Noen barn slår, mens andre barn blir slått. Det som betinger en atferd som denne, er at den lønner seg for den som gjør det, og at det utvalgte offeret reagerer på en måte som er forventet (Skram, 2006).

Alsaker har også gjort flere funn som avkrefter at det barna i barnehagen gjør bare er uskyldig og ubevisst plaging. Det barna gjør er de bevisste på. Det som er faren, er at de ansatte bagatelliserer disse hendelsene. Mange barn finner ut at det kan lønne seg å mobbe andre, det de gjør er bevisst og de klarer å utvikle strategier for atferden sin. Dette kan gi dem status i gruppen, de får ofte lov å bestemme og kan velge hva de skal leke. Dersom ingen stopper dette, vil de naturligvis fortsette med denne atferden. Alsaker sier at mobberen har god oversikt, og ser ofte på seg selv som sterk og offerne som svake, selv om det ikke er slik i virkeligheten (Skram, 2006).

Når en ser på fenomenet mobbing i barnehagen, er det ikke sikkert en kan snakke om mobbing i den vanlige tradisjonelle forstanden, men en snakker om elementer av mobbing.

Barna trenger ikke å være ”ondskapsfulle”, men likevel kan de ha lært seg at det kan lønne seg å gjøre visse ting for at en skal oppnå fordeler for seg selv (Skram, 2006).

2.13. Hva er mobbing i barnehagen?

I heftet *Mobbing i barnehagen* (Barne- og familiedepartementet) kommer det frem at mobbing i barnehagen handler om at noen av barna blir plaget og fornedres systematisk. Dette kan bli gjort ved at andre barn slår, sparker, ignorerer, ertes og stenger dem ute fra leken. Dette er maktmidler som ikke benyttes tilfeldig, og de rammer heller ikke tilfeldig. De blir brukt systematisk over tid, og rammer ofte ett enkelt barn på avdelingen. Midtsand m.fl. (2004) beskriver mobbing i barnehagen som fysisk aggresjon mot andre barn, sosial utestengning, tvang og andre former for negativ atferd.

I tidligere undersøkelser som er gjort, har det kommet frem at en finner direkte og indirekte mobbing i barnehagen. Den direkte mobbingen ble delt inn i tre grupper. I den første gruppen finner en de fysiske formene for mobbing, for eksempel slag og kloring. Den andre gruppen består av verbal mobbing. Det kan være snakk om at noen barn blir systematisk plaget, gjort til latter eller ydmyket. Eksempler på dette er at tegninger blir kritisert eller at utseende kritiseres i nærvær av andre barn. I den tredje gruppen finnes en blanding av 1. Klar aggresjon mot ting som tilhører offeret, for eksempel at tegninger eller leker ødelegges. 2. Handlinger som ødelegger for offeret, men uten at noe blir fysisk ødelagt, et eksempel her kan være at sko eller matboksen blir gjemt bort. 3. Handlingene karakteriseres av tvang og formynderi. Her kan det foregå utpressing, eller noen barn kan være veldig bestemte og autoritære overfor offeret sitt (Pettersen, 1997:35). Ifølge Pettersen (1997) blir det i den indirekte kategorien for mobbing nevnt avvisning og utelukking. Også mer subtile former rapporteres. Et eksempel på subtil mobbing kan være en gutt som sosialt sett er svak, og alltid må være hunden når barna leker familie. Gutten får ikke lov å snakke, han kan bare bjeffe og må gjøre det han får beskjed om. Plutselig begynner gutten å gråte, men han gjør ingenting for å forsvare seg (Pettersen, 1997:35).

I forhold til hva mobbing er i barnehagen, har barn selv blitt spurt om hva andre barn gjør når de plager dem. Mange konkrete svar på hva denne plagingen har gått ut på har da kommet frem. Flere barn har fortalt at noen slår, lugger, dytter, klyper og kaster ting på dem, eller

andre former for fysisk vold. Det har også kommet frem svar som sier at andre barn ødelegger ting og tegninger, gjemmer ting og tar ting fra deg. Også sosial mobbing har kommet frem når en har snakker med barn. De har nevnt at andre barn erter, ler av deg og bruker kallenavn. Noen barn har også svart at de har blitt stengt ute fra leken, og har blitt fortalt av andre barn at de ikke vil ha dem med i leken (Midtsand, m.fl., 2004:50). Midtsand m.fl. (2004) hevder at det er den fysiske volden det er markert mest av i barnehagen.

2.14. Tidligere forskning på mobbing i barnehagen

Når det kommer til tidligere forskning som er gjort i forhold til mobbing i barnehagen, kom dette først i gang i starten av 1990 – tallet ved Reidar J. Pettersen (1997) og Françoise D. Alsaker (1997). De siste ti årene har det kommet flere undersøkelser på dette området, både internasjonalt og i Norge.

Den første undersøkelsen som ble gjennomført av Alsaker, foregikk i Bergen i 1991. Det var 120 barn med i undersøkelsen, 55 gutter og 65 jenter. Disse var foredelt på 10 barnehager. Barna som deltok var mellom 5 ½ og 7 ½ år. De brukte bilder av de aktuelle barna i barnegruppen som utgangspunkt i et intervju. De ble spurt om ”hvem som gjorde hva mot hvem”, både i forhold til negativ og positiv atferd. I tillegg til barneintervjuet fikk førskolelæreren og en assistent per barnegruppe utdelt et spørreskjema om hvert barn som handlet om barnets atferd. Også foreldrene ble spurt om å komme med opplysninger om familien og barnet sin trivsel. Etter å ha gjennomført denne undersøkelsen så en at barna hadde problemer med å forstå spørsmålene som ble stilt om verbal og indirekte aggresjon. Derfor ble bare svarene om fysisk aggresjon brukt i analysen. Ulike kriterier ble brukt for å kunne kategorisere barna som mobbere og mobbeofre. Dermed kom de frem til at 10 % av barna kunne være mobbeofre og 16,8 % kunne være mobbere. Resultatene en kom frem til i denne undersøkelsen er noe problematiske siden de bare kunne analysere svarene i forhold til fysisk aggresjon. En kan også stille seg spørsmål om man kan stole på det barna sier, burde en heller stole på de voksne sine svar? Når de fikk sett på svarene til de voksne, kom det også frem her at noen av barna kunne bli mobbet mer enn andre. Tall som kommer frem i undersøkelsen bør kanskje ikke tas altfor nøyaktig. Det som er viktig, er at en ser at det forekommer aggressivitet i barnehagen som kan bli sett på som mobbing (Alsaker, 1997).

Alsaker gjennomførte også en undersøkelse i Bern i 1996. Her ble 20 førskolelærere intervjuet. Grunnlaget var 353 barn, 189 gutter og 164 jenter i alderen 5 – 7 år. Det ble gjennomført strukturerte intervjuer, med en intervjuguide som bestod av 65 åpne spørsmål. Resultatene her viste at det forekom aggressiv atferd. Det var kun to førskolelærere som oppgav at de ikke hadde oppdaget noen aggressive handlinger i deres gruppe. I 14 grupper mente førskolelærere at det var mest fysisk aggresjon. Det var syv grupper hvor de mente det var mest av verbal aggresjon. Det var også fire førskolelærere som fortalte om indirekte former for aggresjon, som for eksempel utestengning og ignorering. Førskolelærerne ble også presentert for mobbedefinisjonen, og 18 av 20 svarte at de hadde observert denne typen atferd (Alsaker, 1997).

Data som er samlet inn i forbindelse med prosjektet *Den norske barnehagekvaliteten*, som ble gjennomført i 2002 og 2003, satte forskerne på sporet etter mobbing i barnehagen (Midtsand, mfl., 2004). Det kom frem at sosial utestengning, erting og vold er problemer som flere barn er opptatt av. Det var ca. en fjerdedel av barna som nevnte slike problemer som problematiske. Svar som berørte dette var for eksempel: ”Når noen sier dumming blir jeg fort sint”, ”Å slå, sparke, klype og bite” og ”At de går fra meg” (Søbstad, 2004:35). I den neste datainnsamlingen ble det derfor lagt til fire spørsmål som ble knyttet opp mot mobbing. På spørsmålet om hva barna gjorde når ingen andre ville leke med dem, kom det frem at noen prøvde å gjøre noe som kunne vekke oppmerksomhet blant de andre. De kunne finne på noe lurt eller morsomt, et barn svarte at det ville finne på rampestreker. Hele 62 % av barna svarte ja på spørsmålet om det hendte ofte at ingen ville leke med dem. Det ble også spurt om hva som var bra og dårlig i barnehagen. Her svarte flere barn sosiale samspillproblemer og utestengning som negative handlinger i barnehagen. Erting og fysisk vold ble nevnt av en fjerdedel av barna (Søbstad, 2004). Søbstad (2004) trekker også frem at størstedelen av barna som var med i undersøkelsen, har opplevd at andre barn klyper, slår, dytter eller lignende. Dermed ser en at fenomenet mobbing synes å være nokså utbredt også i barnehagen.

3. Metodisk tilnærming

I denne oppgaven er det intervjuet fem pedagoger i forhold til temaet mobbing i barnehagen. I dette kapitlet vil det bli gjort rede for metoden som ble brukt og de metodiske valgene som er tatt i forbindelse med denne undersøkelsen. Kapitlet starter med en presentasjon av kvalitativt design, som er designet som er valgt her. Videre presenteres fenomenologi som det vitenskapsteoretiske grunnlaget for undersøkelsen. Deretter vil intervju som forskningsmetode bli utdypet, innunder her kommer det også frem litt om informasjonsskrivet og intervjuguiden som ble utdelt, før utvalget for denne undersøkelsen presenteres. Videre presenteres gjennomføringen av datainnsamlingen, altså den første kontakten med barnehagene og gjennomføringen av intervjuene. Det vil så komme frem hva som er gjort i forhold til bearbeidingen og analyseprosessen. Mot slutten av dette kapitlet blir studiens troverdighet vurdert, før det så avsluttes ved å gå inn på forskningsetikk.

3.1. Kvalitativt design

Ifølge Thagaard (2009) har kvalitative metoder tradisjonelt sett blitt forbundet med den forskningen som innebærer nær kontakt mellom forskeren og de som blir studert, for eksempel under et intervju. Et viktig mål ved kvalitative metoder er å få en forståelse av sosiale fenomener, og fortolkning har derfor en stor betydning (Thagaard, 2009). På en enkel måte kan en si at kvalitative metoder forholder seg til data som kommer i form av lyd, bilder og tekster (Johannessen, m.fl., 2010). Widerberg (2001) skriver at formålet til kvalitativ forskning er å klargjøre et "fenomens" egenskaper eller karakter. Videre skriver hun at kvalitativ forskning med andre ord er innholdssøkende. Ifølge Johannessen m.fl. (2010) er det en oppgaves problemstilling som bestemmer hvilken fremgangsmåte en velger. Gjennom denne oppgaven er målet å finne svar på problemstillingen: "Hva er mobbing i barnehagen? En studie av pedagogers beskrivelser av mobbing i barnehagen". For å kunne komme frem til dette, ble det her valgt et kvalitativt forskningsdesign på undersøkelsen. Med tanke på faktorer som oppgaves problemstilling og omfang, vil nok et kvalitativt forskningsdesign kunne gi et godt svar i dette tilfellet.

3.2. Vitenskapsteoretisk grunnlag

For at pedagogenes meninger, erfaringer, tanker og refleksjoner i forhold til mobbing i barnehagen, og hva mobbing i barnehagen egentlig er for noe skal komme frem, er det i denne oppgaven brukt en fenomenologisk tilnæringsmåte.

Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) har en fenomenologisk tilnærming vært utbredt når det kommer til kvalitativ forskning. De beskriver fenomenologer som typisk interesserte i det å illustrere hvordan fenomener oppleves for menneskene i sin livsverden. Johannessen m.fl. (2010) skriver i sin bok at i fenomenologiske designer er det vanlig at meningsinnholdet blir analysert. Det er altså innholdet i dataene en er opptatt av. I dette tilfellet er det hva informantene har fortalt i intervjuene som er av interesse. Datamaterialet blir lest på en fortolkende måte, og en leter etter de dypere meningene til informantenes tanker (Johannessen, m.fl., 2010). Kvale og Brinkmann (2009) trekker frem at i forhold til kvalitativ forskning, er fenomenologi et begrep som brukes når en skal forstå de sosiale fenomenene ut fra de ulike aktørene sine egne perspektiver, og beskrive verden på den måten informantene opplever den. I dette forskningsprosjektet er målet å få frem nettopp informantenes egne beskrivelser av hva mobbing er i barnehagen, slik de opplever det. Dette gjorde at denne tilnæringsmåten ble naturlig.

3.3. Kvalitativt forskningsintervju

Når en velger en kvalitativ metode, er det to måter å samle inn informasjon på, enten ved hjelp av observasjon eller som i denne oppgaven gjennom intervjuer. Når en gjør en fenomenologisk studie, er det ifølge Postholm (2010) vanligvis bare en datainnsamlingsstrategi som blir brukt, nemlig intervju. I intervjuene vil dataene bygge på det som informantene sier i samtalen sammen med forskeren (Johannessen m.fl., 2010), og som Robson (2002) trekker frem, vil en forhåpentligvis få svar på det en ønsker fra de en snakker med, noe som i denne sammenhengen hovedsakelig vil være å finne ut hva mobbing er i barnehagen. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) blir kvalitative forskningsintervjuer beskrevet som en samtale som har en struktur og et formål. Kvale og Brinkmann (2009) vektlegger at hensikten ved et kvalitativt intervju er at en skal få frem ulike beskrivelser av hverdagsverdenen til informantene for at en skal kunne tolke betydningen av fenomenene som blir beskrevet. Gjennom dette forskningsprosjektet er altså målet å finne ut hva mobbing er i

barnehagen og pedagogenes beskrivelser av dette fenomenet. Et kvalitativt forskningsintervju vil nok være en god måte å finne ut av dette på, da en får snakket med informantene og deres beskrivelser vil kunne komme frem gjennom intervjuene. En annen grunn til valget av nettopp denne måten å samle inn informasjon på, er på grunn av det Silverman (2006) sier i forhold til at intervjuer er relativt økonomiske både i forhold til tid og resurser sammenlignet med andre måter å samle inn informasjon på, noe som er en fordel da dette er et studentprosjekt og det er begrenset med både tid og resurser.

3.3.1. Semistrukturert intervju

Intervjuet ble formet som et semistrukturert intervju. Ifølge Johannessen m.fl. (2010) er semistrukturerte intervjuer den mest brukte formen for intervju. Det utarbeides da en intervjuguide som inneholder temaer og spørsmål som en vil gå igjennom i intervjuet. Temaene og spørsmålene lages utifra problemstillingen. I intervjuguiden vil en også ofte finne underpunkter slik at forskeren skal få dekket de ulike temaene en går igjennom. En av grunnene til at det er brukt semistrukturert intervju er på grunn av det Johannessen m.fl. (2010) skriver om at det i intervjuguiden er en fast rekkefølge på temaene, men at dette er noe som kan endres underveis i intervjuene dersom informanten bringer et nytt tema på banen. I tillegg nevner Robson (2002) at spørsmålenes formulering kan endres og dersom nødvendig kan en komme med forklaringer underveis. Videre skriver han at enkelte spørsmål kan være uhensiktsmessige i noen intervjuer, og kan derfor utelates. Dermed vil det være mer frihet under de ulike intervjuene, og en trenger ikke følge spørsmålene slavisk.

Det ble på forhånd utformet intervju spørsmål som ble brukt i intervjuene. Spørsmålene ble laget for at intervjuet skulle holde seg fokusert på temaet, samtidig som flere av spørsmålene var åpne og tillot oppfølgingsspørsmål. Måten intervjuet er bygget opp på, er inspirert av utformingen Johannessen m.fl. (2010) presenterer i boken sin. Intervjuet starter med enkle faktaspørsmål blant annet om informantens utdanningsbakgrunn. Videre kommer noen introduksjonsspørsmål som presenterer temaene. Deretter kommer nøkkelspørsmålene som er kjernen i intervjuet. Hensikten med disse er at forskeren skal få den informasjonen som ønskes med tanke på problemstillingen for undersøkelsen. Det blir for eksempel spurt om informant kan komme med beskrivelser av mobbesituasjoner, nettopp med tanke på problemstillingen ”Hva er mobbing i barnehagen?”. Intervjuet rundes av på en ryddig måte.

Informantene blir forberedt på at intervjuet nærmer seg slutten, og det avsluttes med å gi informantene muligheten til å komme med innspill dersom det er noe som ikke har kommet frem i løpet av intervjuet (Johannessen, m.fl., 2010).

3.3.2. Styrker og svakheter

Robson (2002) skriver at å intervjuer er en fleksibel metode å bruke når en har noe en skal finne ut av. Johannessen m.fl. (2010) trekker frem at en styrke ved å bruke et kvalitativt forskningsintervju, er at en har en samtale med informantene sine, en kan la dem snakke fritt og stille videre spørsmål til det som blir sagt, noe som vil være vanskelig å få til for eksempel i en kvantitativ spørreundersøkelse. Videre skriver de at mye av kunnskapene som finnes er situasjonsbestemt, og at også intervjuer vil være en sosial situasjon. Som forsker kan en velge å stille spørsmål som er tilpasset de ulike menneskene en snakker med. En kan for eksempel spørre om situasjoner eller hendelser som har hendt i vedkommendes liv.

I forhold til svakheter ved å gjennomføre intervjuer, trekker Robson (2002) frem at å intervjuer er tidkrevende. Det som også kan tenkes å være en svakhet ved denne metoden kan være med tanke på at forskeren bør forholde seg nøytral under intervjuet, noe som gjerne kan være vanskelig å få til. Silverman (2006) nevner dette og skriver at forskeren blir sett på som en tilnærmet ”nøytral” mottaker av erfaringene som informantene presenterer. Å sitte som intervjuer og være tilnærmet nøytral vil nok være en utfordring. Temaet for oppgaven er naturligvis et tema som forskeren er interessert i, dermed kan det være fort gjort å bli revet med og si seg enig i noe av det informantene sier. Dette vil kanskje i noen tilfeller kunne være med å påvirke informantenes svar, og på en måte bekrefte at det de sier er ”riktig”. Denne svakheten vil det nok være lurt å være oppmerksom på, slik at en tenker over det en sier. Ifølge Thagaard (2009) vil den beste læringen foregå gjennom egen praksis. Videre skriver hun at en god opplæringssituasjon er å benytte seg av kollegene sine og intervjuer dem. De kan også gi tilbakemeldinger etterpå. Dette er noe som er blitt gjort i denne undersøkelsen. På forhånd ble det altså gjort noen gjennomganger av intervjuet, blant annet sammen med medstudenter. Dermed fikk forskeren øve seg, og det ble gitt tilbakemeldinger, i tillegg til at en ble gjort oppmerksom på det som kan være svakheter i et intervju.

3.3.3 Informasjonsskriv og intervjuguide

For å gi informantene et innblikk i hva dette handlet om, ble det utarbeidet et informasjonsskriv (Vedlegg 1). Her ble bakgrunnen for prosjektet beskrevet, temaet, oppgavens problemstilling og litt om hva det innebærer å delta i dette prosjektet. I informasjonsskrivet var det også en forespørsel til pedagogen om å delta, i tillegg til at det ble lagt ved en samtykkeerklæring (Vedlegg 2) som ble undertegnet av de som kunne stille opp på intervju.

I tillegg til informasjonsskrivet ble det utarbeidet en intervjuguide (Vedlegg 3), som pedagogene som skulle intervjues kunne få utdelt på forhånd. Intervjuguiden inneholdt en oversikt over de ulike temaene som var aktuelle for intervjuet, og noen stikkord i forhold til disse. Intervjuguiden brukt av forskeren (Vedlegg 4) inneholdt intervju spørsmålene, i tillegg til stikkord og definisjoner av noen av begrepene. Disse ble skrevet ned for å eventuelt kunne forklare dem for informantene, dersom de ikke kjente til det som ble spurt om. I tillegg ble det også notert ned der det var viktig at forskeren prøvde å stille oppfølgingsspørsmål. Postholm (2010) beskriver oppfølgingsspørsmål som spørsmål man stiller til det som nettopp er sagt. Det kan være et ”nikk” et ”mm” eller en pause som indikerer at intervjupersonen bare kan fortsette å fortelle. En kan også stille spørsmål som for eksempel ”Kan du si litt mer?”, ”Har du flere eksempler?”, ”Kan du beskrive den situasjonen?” osv.

Informasjonsskrivet og intervjuguiden ble på forhånd sent til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), for godkjenning før de ble levert ut til informantene.

3.4. Utvalget

Kvalitative metoder kjennetegnes ved at de samler inn mye informasjon fra et begrenset antall informanter. Det kan være vanskelig å vite hva som er nok informanter. Flere forskere hevder at en bør fortsette å intervju helt til en ikke får mer ny informasjon, altså til det oppstår et metningspunkt. For eksempel problemstillingen, tid og penger vil være faktorer som spiller inn når en skal velge utvalgsstørrelsen (Johannessen m.fl., 2010). Også Kvale og Brinkmann (2009) skriver i forhold til dette at en skal intervju så mange man trenger for å få svar på det man lurer på. Antall informanter i denne undersøkelsen er valgt ut med tanke på at dette er et

studentprosjekt med begrenset tid. Utvalget består av fem pedagoger fordelt på fire forskjellige barnehager. Kriteriet for å være med i dette forskningsprosjektet var at en skulle være pedagog i en barnehage. Ulike barnehager ble så tilfeldig trukket ut fra en liste og kontaktet. Dette utdypes i neste avsnitt. De informantene som samtykket til deltagelse i intervjuene var kvinner i ulike aldre. Tre av dem arbeidet med barn i alderen 3 – 6 år, en arbeidet med barn i alderen 2 – 6 år og en informant arbeidet med barn fra 0 – 3 år. Alle deltakerne var utdannet førskolelærere, en av dem hadde i tillegg PAPS – ”Pedagogisk arbeid på småskoletrinnet”.

3.5. Datainnsamling

Før datainnsamlingen startet, ble også en presentasjon av prosjektet sendt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Prosjektet ble vurdert til å ikke være omfattet av meldeplikten (Vedlegg 5).

3.5.1. Første kontakt med barnehagene

Den første kontakten med barnehagene ble gjort gjennom telefonsamtaler til styrerne. Oppgaven ble kort presentert, og det ble spurt om de hadde pedagoger som kunne tenke seg å stille opp på intervju. To av barnehagene som ble kontaktet skulle ringe tilbake for å gi tilbakemelding på om de ville være med. Disse ringte ikke tilbake. Det var en av barnehagene som takket nei. De to neste barnehagene som så ble spurt om å delta, var interesserte og syntes spørsmålet om hva mobbing er i barnehagen var spennende. Styrerne i disse barnehagene skulle høre med noen av pedagogene sine om de ville delta, noe de hadde lyst til. Nye barnehager ble så kontaktet da de første ikke tok kontakt igjen eller ikke ville delta. Disse barnehagene hadde pedagoger som ville stille opp. Barnehagene var også interesserte i å få informasjonsskriv og intervjuguide før intervjuet fant sted. Dette ble levert til barnehagene på forhånd, samtidig som tid for intervjuet ble avtalt.

3.5.2. Gjennomføringen av intervjuene

Kvale og Brinkmann (2009) skriver at det ikke finnes noen standard prosedyrer når det kommer til gjennomføringen av et intervju. Intervjuene i denne studien fant sted i de ulike barnehagene, enten på pauserommet eller på et grupperom. Her ble intervjuene gjennomført

uten særlige forstyrrelser. Intervjuene ble gjennomført i arbeidstiden til pedagogene, og tok i underkant av en halvtime. I informasjonsskrivet informantene fikk utdelt på forhånd, sto det at intervjuet ville bli tatt opp på bånd. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) finnes det flere måter å registrere intervjuer på, men det vanligste er å bruke en lydopptaker. Dette ble også benyttet under disse intervjuene, og det var ikke noe problem for informantene at intervjuet ble tatt opp. De ferdige opptakene var av god kvalitet og det var ikke noe problem å høre hva som ble sagt da intervjuene skulle transkriberes.

3.6. Bearbeiding og tolkning av data

Her presenteres prosessen med transkriberingen av intervjuene og valgene som er tatt i forhold til bearbeidingen av det innsamlede datamaterialet.

Postholm (2010) skriver at det er lurt å transkribere så mye som mulig etter hvert som en samler inn data. Etter hvert som intervjuene ble ferdige, startet transkriberingsprosessen. Kvale og Brinkmann (2009) skriver at transkribering er en klargjøring av intervjumaterialet for analysen som kommer og handler om når intervjuene går fra en muntlig til en skriftlig form. Transkriberingen var tidkrevende, og ble gjort av forskeren selv. Det kunne altså vært et alternativ og overlatt denne jobben til noen andre, men da ville en mistet en mulighet til å få en nærhet til datamaterialet. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) finnes det ingen fasitsvar i forhold til ulike spørsmål som om man skal ta med alle pauser? Skal en ta med latter og sukk? Og hvor mange detaljer man egentlig skal ta med når man transkriberer. Transkripsjonene som er gjort i forbindelse med denne oppgaven er forsøkt skrevet så ordrett som mulig i forhold til det som ble sagt. Tankeord som "ehm" "mm" "mhm" osv. er blitt skrevet ned og pauser eller opphold innimellom er markert med "...". Når de muntlige intervjuene blir nedskrevet, forsvinner informantenes kroppsspråk. Tankeordene er derfor tatt med for å få frem meningsinnholdet i intervjuene. I transkriberingen ble de ulike pedagogene anonymisert og benevnt som pedagog A, B, C, D og E.

Widerberg (2001) skriver at man driver med en kontinuerlig analyse både før og under datainnsamlingsfasen. Mange valg er allerede tatt, for eksempel hvordan intervjuet skal bygges opp. Likevel gjør en flere analyser, og det er disse en ofte forbinder med begrepet analyse, altså analysen av de innsamlede dataene. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) er det

her intervjuets mening kommer frem. Intervjuerens egne forståelser blir hentet frem i lyset og nye perspektiver på fenomenet mobbing i barnehagen kommer frem. Kvale og Brinkmann (2009) trekker også frem at kvaliteten på analysen som blir gjort, er avhengig av forskeren sin dyktighet, kunnskapene en har om forskningens tema, evnen til å være sensitiv overfor det mediet en har med å gjøre og evnen til å beherske analyseverktøyet en bruker.

Utformingen av analysen vil følge temaene i intervjuguiden. Disse temaene, som blant annet er negativ atferd, aggresjon, mobbing og hvordan barnehagen arbeider med å oppdage mobbing, er hentet fra teorigrunnet i oppgaven. Når analysen utformes på denne måten, vil altså teoridelen og resultat/analysedelen ha noenlunde den samme oppbygningen. Utsagnene og erfaringene fra informantene vil knyttes opp mot relevant teori som er presentert i teoridelen. Dette vil videre bli drøftet opp mot teorien og opp mot hverandre. Denne metoden å presentere resultatene og drøftingen på er valgt på grunn av at materialet vil bli strukturert på en oversiktlig og ryddig måte. Dataene som er kommet frem vil bli gjennomgått grundig, og oppgavens problemstilling vil hele tiden være i fokus.

3.7. Troverdighet

Innenfor vitenskapen er det et krav å kvalitetssikre forskningen. Troverdighet og pålitelighet nevnes som sentrale begreper (Lincoln og Guba, 1985). Ifølge Johannessen m.fl. (2010) kan en studies troverdighet styrkes ved at resultatene en har kommet frem til, formidles til informantene som er brukt for å bekrefte resultatene. En kan også la andre kompetente personer analysere datamaterialet for å se om en kommer frem til den samme fortolkningen (Johannessen m.fl., 2010). Videre i denne oppgaven vil begrepene validitet og reliabilitet bli benyttet, da disse er sentrale begreper i forskningsmiljøet.

3.7.1. Validitet

En vanlig måte å beskrive validitet når en snakker om kvalitative undersøkelser, er å spørre om en måler det en tror at en måler. Kan en se sammenhengen mellom det en har undersøkt, og dataene som er samlet inn? Når en bruker denne definisjonen, vil ikke kvalitative studier være valide. Grunnen til det er fordi de ikke kan måles. Men validitet kan handle om hvorvidt en metode undersøker det en har til hensikt å undersøke. Altså vil validitet i kvalitative undersøkelser handle om i hvilken grad fremgangsmåtene som er brukt og funnene en har

kommet frem til reflekterer formålet med studien på en riktig måte, og representerer det som er virkeligheten (Johannessen, m.fl., 2010). Ifølge Thagaard (2009) handler validitet om spørsmålet knyttet til forskningens gyldighet.

For å validere under intervjuene ble det stilt oppfølgingsspørsmål. Dersom informantene nevnte noe som var uklart eller vanskelig å forstå, var det bare å spørre dem om dette der og da. Etter intervjuene ble det også spurt om lov til å ta kontakt dersom det skulle dukke opp noe som var uklart på et senere tidspunkt i prosessen. Dette var ikke noe problem, og dermed var muligheten til stede for å få forklaringer eller utdypninger av det som ble sagt, og for eksempel få en bekreftelse på at ulike utsagn har blitt forstått på riktig måte. Mellom intervjuene ble det også foretatt en gjennomgang av intervju spørsmålene for å sjekke validiteten til de ulike spørsmålene; er det som kommer frem under intervjuene svar på spørsmålene? Blir spørsmålene forstått? Tar pedagogene opp tema som ikke er nevnt i intervjuguiden? Hvilken type svar kommer egentlig frem? Osv. Videre kan det faktum at det ikke finnes så mye forskning knyttet til mobbing i barnehagen være med å svekke oppgavens validitet. På grunn av dette er det noen steder tatt inn generell teori og forskning om mobbing. Denne utfordringen er møtt ved å trekke ut det som finnes av forskning knyttet direkte til barnehagen.

3.7.2. Reliabilitet

Johannessen m.fl. (2010) skriver at reliabilitet handler om dataene i en undersøkelse, altså hvilke data det er som blir brukt, hvordan de blir samlet inn og hvordan disse dataene blir bearbeidet. Ifølge Thagaard (2009) refererer begrepet reliabilitet til spørsmålet om en annen forsker vil komme frem til de samme resultatene dersom han eller hun benytter den samme metoden, altså forskningens pålitelighet. Kvale og Brinkmann (2009) trekker frem at reliabilitet handler om i hvilken grad en kan stole på funnene som kommer frem.

Med tanke på denne undersøkelsens reliabilitet, er det benyttet Johannessen m.fl. (2010) sitt tips om å styrke reliabiliteten ved å gi leseren gode beskrivelser av konteksten og fremgangsmåten som er brukt gjennom forskningsprosessen. I oppgaven er det en åpenhet i forhold til hvordan undersøkelsen er gjennomført. Det blir beskrevet hvordan dataene er samlet inn og hvordan de har blitt bearbeidet.

3.8. Generalisering

Kvale og Brinkmann (2009) skriver at dersom forskningen som er gjort blir vurdert som troverdig, gjenstår spørsmålet om funnene kan generaliseres. Robson (2002) beskriver generalisering som spørsmålet om funnene som er gjort kan gjelde for andre enn de som deltok i undersøkelsen. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) blir spørsmålet om funnene kan generaliseres stadig stilt i forhold til intervjustudier. De skriver videre at en vanlig innvending med tanke på intervjustudier, er at det er for få intervjupersoner til at resultatene som kommer frem kan generaliseres.

Denne studiens funn vil nok være vanskelig å generalisere med tanke på oppgavens omfang. Likevel vil oppgaven kunne ha en verdi for de som har deltatt og andre som leser den. For de som er interessert vil nok denne studien kunne gi nye kunnskaper omkring temaet mobbing i barnehagen. Thagaard (2009) skriver at generalisering også kan handle om at tolkningene som er gjort vil kunne kjennes igjen hos andre lesere som har kjennskap til temaet det er forsket på, noe som kan gjelde for denne oppgaven. Prosjektets mål er å finne ut hva mobbing er i barnehagen, og prosjektet vil nok også ha en verdi i forhold til pedagogenes svar på dette. Samtidig vet en at det som kommer frem gjelder for de aktuelle pedagogene og barnehagene, og at det dermed er vanskelig å overføre dette til andre pedagogers tanker og erfaringer omkring dette fenomenet.

3.9. Forskningsetikk

Forskningsetikken kommer av et ønske om etisk regulering av forskningen som foregår (Gilje og Grimen, 1993). Mobbing kan for mange være et sårbart tema, det kan derfor være lurt å gå varsomt frem i forhold til dette temaet. Kvale og Brinkmann (2009) presenterer blant annet konfidensialitet, informert samtykke og forskerens rolle som vanlige områder å ta hensyn til når det er snakk om etikk for forskere. Videre presenteres derfor disse områdene i forhold til dette forskningsprosjektet.

3.9.1. Konfidensialitet

I forskning innebærer konfidensialitet at all privat data som kan identifisere deltakeren, ikke vil bli avslørt (Kvale og Brinkmann, 2009). Informantene fikk på forhånd beskjed om at all data som samles inn anonymiseres og behandles konfidensielt. Ingen av barnehagene eller

enkeltpersonene vil kunne kjennes igjen i den ferdige oppgaven. Når intervjuene skulle gjennomføres, var det muligheter for at informantene kunne komme med historier og eksempler med ulike detaljer som kan føres tilbake til enkeltpersoner, steder eller mot barnehagen. Det ble formidlet før intervjuene begynte at eventuelle navn som ble nevnt, ville bli forandret eller tatt helt bort. Under intervjuene var det for de fleste ikke aktuelt å nevne noen navn, dermed ble ikke dette noe problem. Det var kun en av informantene som nevnte et stedsnavn, dette ble tatt bort under transkriberingen. En av de andre informantene fortalte en historie om en gutt, og var selv bevisst på å gjøre om navnet på denne gutten da hun presenterte eksempelet.

3.9.2. Informert samtykke

Når det er opplagt hvilke personer som skal være med i en undersøkelse, er det et krav med informert samtykke (Johannessen m.fl., 2010). Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) innebærer informert samtykke at deltakerne skal ha kunnskaper om undersøkelsen. De skal informeres om formålet og metoden som blir brukt og eventuell risiko eller fordeler som kan være knyttet til det å delta i undersøkelsen, før de velger å stille opp. Informert samtykke handler også om å sikre seg at deltakerne deltar av egen fri vilje, og at de har muligheten til å trekke seg når som helst (Kvale og Brinkmann, 2009). Som nevnt tidligere ble det utdelt et informasjonsskriv til barnehagene, her sto det blant annet skrevet at deltakerne kunne trekke seg om de ønsker det, uten å oppgi noen grunn. Det var i tillegg vedlagt en samtykkeerklæring. Denne ble undertegnet av informantene og returnert.

3.9.3. Forskerens rolle

Postholm (2010) skriver at under et intervju, bør intervjueren forholde seg rolig, slik at roen fanges opp av den som intervjues. Dermed skapes det en trygghet som ifølge Postholm (2010) kan ha en stor innvirkning på intervjuforløpet. Hun skriver også at i fenomenologiske studier er forskeren nødt til å hente inn informasjon om de ulike temaene som blir tatt opp på forhånd. Kvale og Brinkmann (2009) skriver at det er forskerens integritet, altså kunnskaper, erfaringer, ærlighet og rettferdighet, som er den avgjørende faktoren. Videre hevder de at betydningen av denne integriteten øker i forbindelse med intervjuer. Dette på grunn av at det er intervjueren selv som er det viktigste redskapet når det skal hentes inn kunnskap. Også Widerberg (2001) trekker frem at forskeren er det viktigste verktøyet når en skal få frem og

følge opp intervjupersonens opplysninger, forståelser og fortellinger av det gitte temaet. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) kan intervjueren la seg påvirke av intervjupersonene. Forskeren kan for eksempel identifisere seg med noen av deltakerne, og dermed ikke opprettholde den profesjonelle avstanden. Postholm (2010) trekker frem at det i noen situasjoner kan være fristende å stille ledende spørsmål. Videre skriver hun at dette er noe som strider imot intensjonen ved kvalitativ forskning, nemlig det å få frem deltakeren sitt perspektiv. Som forsker vil det nok være lurt å være ærlig og ydmyk overfor de som blir intervjuet. Det vil nok være en fordel å formidle at en er ute etter deres egne erfaringer og beskrivelser, uten tanke på hva teori og forskning sier. Postholm (2010) trekker frem at det kan være lurt å øve seg på å gjennomføre intervjuet før en skal ut og møte informantene. Som nevnt tidligere ble det i dette forskningsprosjektet gjennomført intervjuer på forhånd sammen med medstudenter. I tillegg ble det gjort stemmeprøver for å se at båndopptakeren fungerte, og ulike tips fra lærebøker ble benyttet for å få til best mulige intervjuer.

4. Resultat og drøftingsdel

I følgende kapittel vil funnene som er gjort i dette forskningsprosjektet presenteres, tolkes og drøftes opp imot det teoretiske grunnlaget som er presentert i kapittel 2. Utsagnene fra informantene vil bli trukket frem, og det vil bli sett på likheter og ulikheter mellom disse. Utsagnene vil bli presentert, tolket og drøftet ut fra anvendt teori og aktuelle forskningstema.

4.1. Pedagogenes utdanningsbakgrunn og kunnskaper

Intervjuene startet med spørsmål om pedagogenes utdanningsbakgrunn, hvor lenge de har arbeidet i barnehage og hvilken aldersgruppe de arbeidet med på det aktuelle tidspunktet. Litt senere ble også spørsmålet om mobbing var et tema i utdanningen trukket frem. Det var noe ulik alder og erfaring hos pedagogene, og det ble derfor spennende å se om mobbing var et tema i utdanningen til de ulike informantene.

Pedagog A var forholdsvis nyutdannet førskolelærer og har arbeidet i barnehage i 1 ½ år. Pedagogen arbeidet på stor avdeling i barnehagen, altså med 3 – 6 åringene.

Pedagog B som også var førskolelærer, hadde arbeidet i barnehage i 8 år. Hun forteller at hun har arbeidet mest med de minste barna i barnehagen, men arbeider nå med de eldste barna som er 3 – 6 år.

Pedagog C forteller at hun er utdannet førskolelærer og har i tillegg tatt PAPS – ”Pedagogisk arbeid på småskoletrinnet”. Hun forteller videre at hun er en av de eldste i barnehagen og har arbeidet i 13 år. Hun arbeider nå med barn i alderen 2 – 6 år.

Pedagog D som også er utdannet førskolelærer, har arbeidet 10 år i barnehagen. Hun forteller at hun har vært innom både stor og liten avdeling, men arbeider nå med 3 – 6 åringene.

Pedagog E er den eldste av informantene og ble ferdigutdannet førskolelærer for 20 år siden. Hun sier videre at sett bort fra svangerskapspermisjonene hun har hatt, har hun arbeidet 20 år i barnehage. Når intervjuet finner sted, arbeider hun på liten avdeling i barnehagen, altså med barna i alderen 0 – 3 år.

Av de fem pedagogene var det kun pedagog A, som var nyutdannet, som hadde hatt om mobbing i utdanningen sin. Ifølge pedagog C var det også blitt nevnt i hennes utdanning.

Pedagog A sier:

"Mobbing har me hatt ein god del om i utdanningen min" (Pedagog A).

Hun forteller videre:

"[...]Det va jo mobbing teori me hadde om då, det va jo ikkje akkurat snakk om ka me kan gjør for å motvirke mobbing i barnehagen, det har me ikkje hatt om i utdanningen" (Pedagog A).

Pedagog C støtter dette. Hun sier:

"Me hadde litt om det ja, det va om mobbing generelt. Ka det jekk i og sånne ting" (Pedagog C).

Disse to pedagogene har altså hatt om temaet mobbing i barnehagen, men ingenting om mobbing knyttet til barnehagearenaen. De tre andre pedagogene kan ikke huske å ha hatt om mobbing i utdanningen. Da spørsmålet ble stilt til pedagog E, svarte hun:

"Det tror eg ikkje, det som eg kjenne mest til nå, er gjennom barneskolen, altså egne barn, at dei har det i fokus" (Pedagog E).

Det kan virke som om kunnskapene pedagogene har om mobbing, kommer fra andre steder enn utdanningen. Pedagog C sier:

"Eg har vært på kurs i forhold til det. Åsså har eg lest ein del om det på fritiden" (Pedagog C).

Pedagog B støtter dette når hun sier:

”Egentlig så blir det vel mer sånn tv og sånne ting, og lest i artikler om mobbing, ehh, eller om folk som har blitt mobbet...” (Pedagog B).

Også pedagog D har hentet kunnskapene sine andre steder, hun forteller at:

”[...] Me va på kurs forje onsdag for eksempel, og snakke om ting me kan gjør i barnehagen for å unngå mobbing” (Pedagog D).

En av pedagogene har altså hatt en del om mobbing i utdanningen, og en pedagog har hatt litt om temaet, men det var ingenting spesifikt knyttet til barnehagearenaen. Det kan se ut til at store deler av kunnskapene knyttet til mobbing er hentet fra andre steder enn gjennom utdannelsen, som for eksempel gjennom kurs og egen interesse.

4.1.1. Manifest mot mobbing

”Manifest mot mobbing” ble til i 2002 (Midtsand m.fl., 2004). I dette manifestet kan en blant annet lese at barn og unge har rett på en oppvekst og et læringsmiljø uten mobbing (Manifest mot mobbing, 2011). Under intervjuene var det ikke noen spørsmål som var rettet direkte mot ”Manifest mot mobbing”. Pedagog A snakker likevel litt om manifestet:

”[...]Nå skal me som barnehage og som en del av skolen og fritidsklubben, skal skrive under på et mobbemanifest. Alle skal skrive under på dette, og me skal gå sammen og snakke om ka me kan gjør for å motvirke mobbing” (Pedagog A).

4.1.2. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver var heller ikke et tema som ble tatt opp under intervjuene. I Rammeplanen (2006) nevnes mobbing flere ganger. En kan lese at personalet skal være rollemodeller for barna, og verdier som toleranse og respekt skal være grunnleggende i barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2006). Ingen av pedagogene som ble intervjuet nevner konkret rammeplanen. Likevel kan det virke som om en av pedagogene er bevisst på noe av det som står skrevet i Rammeplanen. Pedagog B sier:

”[...] Så går det jo an å snakke om mobbing med ungene. At de vett ka som er greit og ka som ikkje er greit. Og det har me jo faktisk snakket litt om i forbindelse med å være gode venner, og det kan me jo knytta te mobbing då i forbindelse med at gode venner faktisk deler og er snille med hverandre, for det motsatte blir jo faktisk mobbing då... For me har et bilde av to som står og hvisker og tisker og ei som står på siden. Eg har faktisk ikkje tenkt på det som mobbing. Men akkurat det bildet blir egentlig et godt bilde på mobbing” (Pedagog B).

Her er hun inne på noe av det en kan lese om i Rammeplanen. I Rammeplanen (2006) kommer det blant annet frem hvor viktig det er at de voksne er bevisste og tilstede, og arbeider for at mobbing ikke skal forekomme. På den ene siden kan det virke som om de er bevisste på temaet, og arbeider for at mobbing ikke skal forekomme blant barna. De snakker med barna om et tema som har med mobbing å gjøre, og som kan føre til at både barna og de voksne blir mer oppmerksomme på mobbing. Men er egentlig dette tilfellet? Det kan samtidig se ut til at dette var noe som tilfeldig kom frem under intervjuet. Hun snakker om et bilde som henger på veggen i barnehagen, og sier at hun ikke har tenkt på bildet av de som står og hvisker med hverandre som mobbing. Dette var noe hun ble oppmerksom på da intervjuet foregikk. Hun sier også at det går an å snakke med barna om hva mobbing er, men er dette noe hun har gjort? Utfra det som kommer frem, kan det virke som om mobbing som tema ikke har blitt tatt opp med barna. De har snakket om vennskap og hva venner skal gjøre, men det ser ikke ut til at begrepet mobbing er blitt nevnt, og dermed kan det se ut som at verken barna eller de voksne er særlig oppmerksomme på mobbing likevel.

Senere sier hun:

”[...] For det har jo noe med selvfølelsen og gjør, me bygge jo opp den her, og viss det skjer skjult mobbing som me ikkje ser, så hjelper det ikkje kor masse me bygge opp selvfølelsen viss det er andre som bryter den ned, for å sei det sånt” (Pedagog B).

Her kan det virke som om pedagogen ser en sammenheng mellom barnas selvfølelse og mobbing. Dette stemmer overens med noe av det en kan lese i Rammeplanen. Som presentert i teoridelen står følgende skrevet i Rammeplanen: ”der hvor barns selvfølelse krenkes, ligger kimen til hensynsløshet, mobbing og manglende empati” (Kunnskapsdepartementet, 2006:13). Er pedagogen bevisst på at dette er noe en finner i Rammeplanen? Eller var det

tilfeldig at dette kom frem? Uansett ser det ut til at det er en forståelse for at et barns selvfølelse kan ødelegges av mobbing. En slik forståelse kan kanskje være med å gjøre henne litt mer oppmerksom på mobbing, og eventuelt oppdage mobbing og faktisk legge merke til hva barna kan gjøre mot hverandre allerede i barnehagen.

4.2. Atferd

Under intervjuene ble pedagogene spurt om hva de legger i begrepet negativ atferd. Det som gikk igjen var at negativ atferd var en type atferd som en ikke ønsket. Pedagog B forteller:

”Eg tenke jo at det er på ein måte atferd som me ikkje ønsker... enkle ting som slåing, gjerna ubegrunna raseri kan vær litt negativ atferd. Altså sånne følelser som gjerne ikkje er heilt... du har jo lovt å grine, men noen blir jo mer sinte av grunner som ein gjerna ikkje trengje å bli så sinte for, for å sei det sånt” (Pedagog B).

Pedagog C kommer også med eksempler på negativ atferd:

”[...] Då tenke eg mer uønsket atferd i forhold til at... då tenke eg for eksempel biting, slåing, dytting, spyting, litt sånne ting, som ikkje heilt hørre hemma innforbi det som er forventa” (Pedagog C).

I litteraturen defineres negativ atferd på ulike måter. En kan derfor møte på både avgrensings- og definisjonsproblemer når en skal se på hva atferdsproblemer er (Nordahl, Sørli, Manger og Tveit, 2005). Utifra dette kan en kanskje ikke forvente at pedagogene skal ha klare definisjoner på hva som ligger i begrepet negativ atferd? Likevel vil en som pedagog kjenne til ulike faguttrykk, en har et visst ansvar, og vil kunne oppdage barn som trenger hjelp. Skal de i tillegg ha forutsetninger for å oppdage mobbing i barnehagen, bør nok visse begreper være på plass. Hvilken atferd betegnes som mobbing? Hva er det barna gjør som kan kalles for mobbing i barnehagen? Å ha en klar forståelse av et begrep som negativ atferd vil nok kunne gjøre det lettere for pedagogene å se hvilke utfordringer de står ovenfor. Er det et barn som har en avvikende atferd i forhold til det som er forventet? Eller er det et barn som bevisst påfører et annet barn vondt? Noen av pedagogene kommer med eksempler på negativ atferd som viser en forståelse av begrepet, eksemplene går under det Ogden (1998) skriver når

han sier at negativ atferd handler om i hvilken grad barnets atferd bryter med de gjeldene normene, reglene og forventningene. Det skal også nevnes at de inne på noe av det Ogden (1998) snakker om når han skriver at atferdsproblemer handler om i hvilken grad barnets atferd avviker i forhold til det som er vanlig oppførsel for barn i den aktuelle alderen.

Pedagog B snakker om at negativ atferd kan være et barn som gjerne blir mer sint i en situasjon enn det som er vanlig. Pedagog C trekker frem at det kan være snakk om uønsket atferd. Men hva er egentlig uønsket atferd? En må altså ha kunnskaper om hva som er vanlig for barn i de ulike aldre. Det kan se ut som hun er klar over dette når hun videre sier at det er snakk om atferd som ikke hører med til det som er forventet.

4.3. Aggresjon

Også begrepet aggresjon ble tatt opp under intervjuet, og pedagogene ble spurt om hva de la i dette begrepet. Ifølge Nergaard (2008) er aggresjon et vesentlig begrep, og sier noe om intensjonene som ligger bak handlingene som utføres. Ordet sinne var noe som gikk igjen hos pedagogene. Pedagog A sier:

”Ehh, hehe... aggresjon, sinne er vel et annet ord, ehh, ja, eg tenke i grunnen at det er sinne”
(Pedagog A).

Pedagog D føyde til litt ekstra, hun sier:

”[...] Sinne tenke eg då, ehh, alle unger pleier å vær sinte, men noen er veldig sinte, som på ein måte... for noen kan jo begynne å grine når de er sinte, men aggresjon då tenke eg at det er litt mer fysisk, altså stoler som fyke og at de slår...” (Pedagog D).

Også pedagog B snakker om sinne når hun forklarer hva hun legger i begrepet aggresjon:

”Ja, då tenke jo eg litt sånn sinne tenke eg, litt ubegrunna sinne. Sånne som gjerna blir litt fort sinte for ting som me gjerna normalt ikkje trengje å bli så sinte for, for å sei det sånt”
(Pedagog B).

Det kan virke som om pedagogene har en felles forståelse av begrepet aggresjon, men er denne forståelsen den samme som i teorien? Går en tilbake til teoridelen, kan en lese at Berkowitz (1993) hevder at sinne og aggresjon er to ulike fenomener. Aggresjon handler om atferd som bevisst blir utført for å oppnå et spesielt mål, å skade en annen person. Handlingen er altså rettet mot et mål. I motsetning vil ikke sinne nødvendigvis ha et mål, sinne handler om å vise bestemte følelser. De fleste pedagogene nevner ordet sinne når de forklarer begrepet aggresjon. Ingen sier for eksempel noe om at aggresjon handler om å bevisst påføre andre ubehag eller skade. De bruker ikke det som står i definisjonene. Kan det tenkes at situasjonene pedagogene tenker på når de forklarer hva de legger i begrepet aggresjon egentlig ikke er aggressive handlinger? Eller ser de på sinne og aggresjon som det samme? Pedagog B svarer nesten det samme når hun beskriver negativ atferd og aggresjon, altså at et barn blir veldig sint for noe som en gjerne ikke trenger å bli så sint for. Det kan se ut som dette er begreper som gjerne ikke blir brukt særlig i hverdagen, og at det derfor kan være vanskelig å skille dem fra hverandre. Hvordan skal egentlig pedagogene i barnehagen kunne skille slike begreper når de mangler kunnskaper på området? Vil de kunne oppdage aggresjon, eller ser de kun tilfeldige situasjoner blant barna, situasjoner som de håndterer der og da og ikke tenker noe mer over. Utifra svarene deres kommer det frem at aggresjon kan handle om fysiske angrep. Aronson (2007) skriver om at aggresjon kan være både fysisk og verbalt. Pedagog E sier mer om dette:

"[...] Aggresjon... eg har jobba med et barn... han boksa rett i magen, han sparka rett i magen på andre barn, han hoppa på de..." (Pedagog E).

Det kan altså virke som om de har en forståelse av at aggresjon kan være fysisk. Likevel virket det ikke som om noen av pedagogene hadde klare formeninger om hva som ligger i begrepet aggresjon. Det kan se ut til at de kunnskapene pedagogene har tilegnet seg, er erfaringsbaserte kunnskaper og ikke teoretiske kunnskaper. De kommer altså med eksempler fra egen praksis, men viser ikke at de har en innsikt i noe av det som finnes i teorien om dette temaet. Det kan da virke som om dette fører til at pedagogene ikke ser aggresjon i barnehagen. Hadde de hatt de teoretiske kunnskapene i bunn, ville de nok hatt lettere for å oppdage aggressive handlinger blant barna.

4.3.1. Reaktiv og proaktiv aggresjon

Når en skal se på hva mobbing er i barnehagen, kan det være greit å vite hva slags type aggressivitet en har med å gjøre. Aggresjonsbegrepet blir i dag delt inn i to forskjellige typer, reaktiv og proaktiv aggresjon. Det kan virke som om noen av pedagogene er klar over at det finnes ulike typer aggresjon, likevel kunne ingen forklare hva som ligger i disse begrepene. Pedagog A svarer på spørsmålet om hun har hørt om disse begrepene:

”Ja, det har eg. [...] eg huske ikkje ka det er for noe” (Pedagog A).

Hun blir forklart hva som ligger i disse begrepene, og sier videre:

”Ja, mhm, og det er noe eg ser i barnehagen, begge deler” (Pedagog A).

Pedagog E sier etter å ha blitt forklart proaktiv aggresjon:

”Den er mer kjent føle eg då” (Pedagog E).

Etter å ha fått et inntrykk av at pedagogene ikke har innholdet i aggresjonsbegrepet helt klart for seg, var det overraskende at så mange visste om at aggresjon kan deles inn i ulike typer. Likevel ser det ut til at dette ikke er begreper som brukes av pedagogene, og de brukte ikke begrepene reaktiv eller proaktiv når de senere i intervjuet kom med eksempler på ulike mobbe- og aggresjonssituasjoner i barnehagen. Tidligere kom det frem at hovedresultatet fra en undersøkelse gjennomført av Roland og Idsøe (2001) var at nivået av proaktiv aggresjon i sterk grad predikerte mobbing. Innslaget av proaktiv aggresjon predikerer altså i sterk grad hvem det er som mobber andre. En av pedagogene mener hun kan se reaktiv og proaktiv aggresjon i barnehagen. De andre sier ikke noe om dette. Dersom de hadde hatt disse begrepene klart for seg ville de kanskje oppdaget mer mobbing? I det minste ville kanskje en klargjøring av begrepene gjort dem mer oppmerksomme på fenomenet, finnes det for eksempel proaktive barn som mobber i barnehagen? Hva er det eventuelt disse barna gjør som kan kalles for mobbing? Barn som er proaktive kan være utspekulerte, som Berkowitz (1993) trekker frem, har barnet ofte funnet ut at aggressiviteten lønner seg og at det er nettopp dette som er grunnen til at den utføres. I noen tilfeller vil det nok kunne være vanskelig å oppdage disse barna, mye foregår i det skjulte, bak ryggen på de voksne. Dersom pedagogene i

barnehagen har klart for seg hva som ligger i begrepene, vil de nok kunne ha forutsetninger for å lettere oppdage aggressive barn og gjerne klare å stoppe noe som kan være en begynnelse på mobbing, eller mobbing som faktisk foregår.

4.3.2. Aggresjon og mobbing

Ifølge Roland (2007) er et fellestrekk ved mobbedefinisjonene at mobbing er negative, uvennlige eller aggressive handlinger. Flere av pedagogene fra intervjuene kunne fortelle om episoder med fysisk plaging. Pedagog A forteller:

"[...] For eksempel på puterommet som er den kjekkaste plassen de ønske å være for mangen, og der ser eg, der kan det vær at det ofte blir konflikter som fører til at ungene blir sinte, og når de komme ut av puterommet så er det fyssta det er å ta dei de finne og gjerna slå te ungane, ehh... eller bare gå bort, for eksempel ein gutt som kom utav puterommet, han jekk rett bort og spente i stykker et slott som ein 2-åring hadde bygget" (Pedagog A).

Situasjonene pedagogen her beskriver kan virke som tilfeldige konflikter som oppstår mellom barna. Likevel vil det nok være situasjoner en bør være obs på og se om det er noe som gjentar seg ofte. Coloroso (2004) skriver at den fysiske mobbingen innebærer fysiske angrep som slag, spark, ødelegge ting og biting. Situasjonene beskrevet ovenfor innebærer både slag og ødeleggelse av ting. Fysisk mobbing vil være den formen for mobbing som er lettest å få øye på.

Pedagog D forteller også om fysiske hendelser som de ble oppmerksomme på i barnehagen, og som ble observert nøye for å avdekke om det var snakk om mobbing. Hun sier:

"[...] Dessa to guttane er heila tiå borti han, dytter han litt, åsså ler de, han er på ein måte litt sånn klovn. Åsså slår de han på rumpå, heila tiå, ehh... så detta har eg måtta observert, ka er dette egentlig?" (Pedagog D).

Ifølge Pettersen (1997) finnes det både direkte og indirekte mobbing i barnehagen. Det pedagogene her har fortalt kan tyde på at direkte fysisk mobbing er noe som skjer i vedkommendes barnegrupper. I eksempelet til pedagog D kommer det frem noe som kan se ut

som direkte fysisk mobbing. Guttene hun snakker om dytter og slår hele tiden, og som Roland (2007) skriver er mobbing noe som skjer gjentatte ganger over tid. Gjennom de ulike beskrivelsene kan det også virke som om det finnes barn som er preget av reaktiv aggresjon, og som det kommer frem i undersøkelsen til Roland og Idsøe (2001) vil plagerne ofte preges mer av reaktiv aggressivitet enn det de andre vil gjøre, men at dette er en vesentlig årsak til at mobbingen oppstår, er noe de avkrefter.

Roland (2007) trekker frem at proaktiv aggresjon handler om å få et utbytte. Han sier også at makt og tilhørighet er to viktige belønninger når det gjelder proaktiv aggressivitet. Dette er noe en kan se litt av i pedagog D sitt eksempel. Det kan altså virke som om disse guttene har en makt over offeret sitt. Roland (2010) skriver at det ofte vil være en suksessfaktor som bidrar til handlingene som utføres. I eksempelet ovenfor kommer det frem at guttene ler etter at de har dyttet til offeret, noe som kan forbindes med suksessfaktorer. Noen av pedagogene kom med eksempler på situasjoner i barnehagen som kan minne om proaktiv aggressivitet. Pedagog D forteller:

"[...] Me hadde ein i fjor som hadde veldig høy status. Han kjøpte seg venner. Eller at han blei så veldig populær at de hadde me seg leker som de gav til han, han hadde ein makt over de. Han sa for eksempel "viss du tar me "beyblade" så får du vær me meg". Å han sko ha maten fra matboksane, åsså va han så fysiske og, at ungane bare gav alt til han. Eh... å... eh... han... eh... ungane va redde han, og det visste han, han visste på ein måte kinn som va redde han og ikkje" (Pedagog D).

Dodge (1991) skriver at proaktiv aggresjon kan være motivert av ytre belønninger. Ifølge Berkowitz (1993) blir denne atferden brukt for å oppnå et utbytte som den aggressive personen vil ha. I eksempelet ovenfor kan det virke som om denne gutten er klar over at han får et utbytte av å utøve denne formen for aggresjon mot de andre barna når han for eksempel sier "viss du tar med "beyblade" så får du vær med meg". Det ser ut som han har en makt over dem, noe som i seg selv altså kan være en belønning, i tillegg til at de andre barna gir ham det han vil ha som følger av makten han har over dem. Suksessfaktoren som Roland (2010) snakker om, kommer godt frem i dette eksempelet. De andre barna tar med leker han har lyst på, han er klar over makten han har over de andre barna, de gir ham det han vil ha, også mat fra matboksene sine og han er klar over hvem som er redd for han. Skram (2006) skriver at

mange barn finner ut at det kan lønne seg å mobbe andre. Dette kan gi dem status i gruppen, de får lov å bestemme og kan velge hva de skal leke. Dersom ingen stopper dette, vil de naturligvis fortsette med denne atferden (Skram, 2006). Pedagog E forteller om ei jente i barnehagen som det kan virke som om har litt makt over de andre:

"[...] Me har et barn som går her nå, som er litt spesiell synes eg, og det er at hun... eh... hun vet ka som skal til for å få andre sinte, litt utspekulert, hun trykker på de... de små punktene at små barn skriker i frustrasjon... "å du er så dum" åsså gliser hun litt sånn..."
(Pedagog E).

Eksempelet pedagog E her forteller, viser det som ser ut til å være proaktiv aggresjon. Barnet er klar over hva som skal gjøres for å få de andre barna sinte, det ser altså ut til at hun har noe makt over dem. Også suksessfaktoren kommer frem når hun gliser etter å ha sagt eller gjort noe mot de andre barna.

4.4. Mobbing

Under intervjuene ble pedagogene spurt om hva de la i begrepet mobbing. I svarene deres kom det frem at det er noe som skjer gjentatte ganger, at det er det samme barnet som for eksempel ikke får være med i leken, at det er snakk om en maktbalanse og noen snakket også om dette med om barna var bevisste på det de holdt på med eller ikke. Likevel virket det ikke som om noen av pedagogene hadde en mobbedefinisjon klart for seg. Det var ingen som nevnte alle elementene som går igjen i de mest kjente mobbedefinisjonene. Pedagog E sier følgende om mobbing:

"[...] Eg synes kanskje ordet mobbing, at det er noe som skal vare over tid, og man skal i tillegg ha en sånn maktbalanse, altså offer og... ka skal ein kalle det... en mobber..."
(Pedagog E).

Det er snakk om mobbing når en person eller en gruppe gjentatte ganger over tid plager og trakasserer et utvalgt offer. Mobbing handler blant annet om makt og avmakt, i en mobbesituasjon vil det være et skjevt maktforhold mellom den eller de som mobber, og

mobbeofferet (Barne- og familiedepartementet, 2004). Pedagog B forteller sine tanker om mobbing:

"[...] Eg ser jo på mobbing som synliggjøring av utestengning, at de synliggjør utestengningen på ein måte. Flere stenger ute enn bare en. At det ofte blir det samme barnet som ikkje får være med" (Pedagog B).

I temaheftet *Mobbing i barnehagen* (2004) kan en lese at tilfeldig erting blant barn ikke er mobbing. Konflikter som oppstår og enkelttilfeller av utestengning og slåssing er heller ikke definert som mobbing. Pedagog B snakker om synliggjøring av utestengning. Dersom dette skjer en gang eller to trenger det ikke nødvendigvis være snakk om mobbing. Er det derimot noe som hender flere ganger, og som pedagogen her nevner, skjer det med det samme barnet, vil det nok være lurt at slike situasjoner, med tanke på både Roland (2007) og Olweus (1992) sin definisjon på mobbing, observeres nøye. Pedagog D synes det er vanskelig å vite hva som er mobbing, hun reflekter også litt i forhold til om handlingene er bevisste eller ikke:

"Mobbing, eh... det eg syns er vanskelig, det er ka er mobbing. Ehm... spesielt med små unger, for gjør de det fordi de egentlig ikkje vett bedre, eller gjør de det fordi de gjør det bevisst? [...] Men eg syns det er vanskelig å skille mobbing og me må lære å skille ka som er greit og ka som ikkje er greit. Ka som bare skjer ein gang og ka som skjer kvar einaste dag " (Pedagog D).

Pedagog D nevnte tidligere i intervjuet at hun nettopp hadde vært på kurs om mobbing. Likevel klarer hun ikke å komme med en klar definisjon på dette begrepet. Om små barn kan være bevisste og ha en intensjon med det de gjør, er et spørsmål som flere enn pedagog D synes er vanskelig. Noen barn utfører handlinger som er mer aggressive enn det andre barn gjør, men er dette *planlagt*, er det de gjør *vondt* ment? (Skram, 2006). Midtsand m.fl. (2004) skriver at begrepet mobbing språklig handler om den atferden som kjennetegnes av ubehagelig oppførsel og maktbruk. Kan noe slikt handle om små barn? Rørnes (2007) trekker fram at det å erkjenne at det finnes mobbing også i barnehagen er vanskelig for mange av de som arbeider i barnehager, og blir ikke uten videre akseptert. En vil helst tenke at barna er søte og uskyldige. Selvfølgelig vil barna også være det, samtidig har en sett at dette er et bilde som må rettes på. Det er bekreftet at det finnes mobbing i barnehagen (Midtsand m.fl., 2004).

I noen situasjoner vil det nok være vanskelig å se hva som er mobbing og hva som er uskyldige konflikter blant barna. Pedagog E snakker om dette:

”Man kan se erting, og man kan se utestengning, men man har ofte ein forklaring. Og man har jo ofte et barn som ikkje har lært seg spillereglene, som ikkje kan dele, eller som ikkje... ja... forstår det med lekens gang, det å gi og ta... at lek er ein ting man må samhandle om... de blir jo ikkje populære lekekamerater, men det er for meg ikkje det samme som mobbing” (Pedagog E).

Dersom en ser på mobbedefinisjonene til de anerkjente mobbeforskerne Dan Olweus og Erling Roland, ser en at det som er felles for disse definisjonene er at mobbing blir beskrevet som negative handlinger som blir utført av en eller flere personer. De peker også på systematikken, at handlingene blir gjentatt over en viss tid. I definisjonen til Roland (2007) kommer det i tillegg frem at handlingene blir rettet mot en som ikke er i stand til å forsvare seg. Hos Olweus (1992) trekkes det frem at de negative handlingene blir utført med vilje. For at noe skal kunne kalles for mobbing, må altså handlingen foregå over tid, og de må ha en hensikt.

Det kan gjerne oppfattes som om denne pedagogen bagatelliserer det som skjer. Skram (2006) sier nettopp at det er en fare for at de ansatte bagatelliserer hendelser i barnehagen. Ser en på det Pedagog E forteller, kan en også stille seg spørsmålet om det ikke er snakk om mobbing når et barn ikke forstår spillereglene? Dersom et barn gjentatte ganger blir utestengt fordi det ikke klarer å være med i leken og ikke kan spillereglene, er det da greit å bli utestengt? I Roland (2007) sin mobbedefinisjon kommer det altså frem at handlingene blir rettet mot en som ikke er i stand til å forsvare seg. Et barn i barnehagen som ikke kan spillereglene i leken og ikke forstår hva han eller hun skal gjøre og dermed blir utestengt, vil nok kunne ha problemer med å forsvare seg i leken. En kan også tenke seg at barna som stenger vedkommende ute, gjør dette med vilje for å unngå å ha et barn som ”ødelegger” i leken. Er det pedagogen her forteller egentlig et godt eksempel på manglende kunnskap? Kan det faktisk være tilfellet at mobbing foregår i barnehagene, men på grunn av manglende teoretisk kunnskap tenker ikke pedagogene på det som skjer som mobbing? Kunnskaper vil nok være en nødvendighet for å se hva som er mobbing i barnehagen og hva som er enkeltstående konflikter og lek. Dersom disse kunnskapene ikke er tilstede, vil det sannsynligvis være

vanskelig å legge merke til en type atferd en ikke vet noe om. Hvordan skal en da kunne se hva mobbing er i barnehagen, når en ikke er oppmerksom på det og vet hva det innebærer?

4.4.1. Mobbing i barnehagen

Som det kommer frem i teoridelen, er det først nå i løpet av de siste 10 årene at søkelyset er rettet mot barnehagen i forhold til mobbing. Begrepet mobbing handler språklig om den atferden som kjennetegnes av ubehagelig oppførsel og maktbruk. Kan noe slikt handle om små barn? (Midtsand m.fl., 2004). Av informantene i dette forskningsprosjektet var 4 av 5 pedagoger enige i at mobbing forekommer i barnehagearenaen. Pedagog A sier:

"[...] Og eg som pedagog, sjøl om eg bare har jobba det lille eg har, så har eg sett ein del mobbing" (Pedagog A).

Også pedagog D er ganske klar når hun sier:

"Det skjer. Eg ser det mer og mer" (Pedagog D).

Pedagog E derimot, har andre tanker i forhold til mobbing i barnehagen. Hun forteller:

"[...] Eg kan ikkje sei at eg har oppdagat det altså... eg ser mer at noen ikkje er populære lekekamerater og at en finner en årsak til det. Me har et barn som går her nå... hun kan nok være en plager... men ikkje at eg kaller det mobbing i barnehagen... man kan ikkje kalle alt mobbing. Man har uheldige episoder og sånne ting... men..." (Pedagog E).

De fleste er altså enige i at mobbing helt klart er et fenomen som forekommer i barnehagen. Det er kun en av pedagogene som mener hun aldri har lagt merke til mobbing i barnehagen. Likevel er det også en pedagog til som ikke klarer å komme med eksempler på noen mobbesituasjoner eller situasjoner som trenger observasjon og oppfølging for å se om det er noe å bekymre seg for i egen barnehage. Pedagog C forteller om en alvorlig mobbehendelse i en tidligere barnehage hun har arbeidet i:

”[...] Det va ei jenta som ikkje va norsk, og då jekk det på alt ifra klær, de hadde ikkje så god råd... det va ei flotte jenta, men de mobba hu likavel for tennene, det va galt at hu hadde brune øyne. [...] De sa ting som ”du er ikkje fine” ”du er stygge” ”du har stygt hår” ”me vil ikkje vær me deg” ”du er dum”. Det va veeldig stygt, de satte henne skikkelig utforbi” (Pedagog C).

Historien er altså et alvorlig tilfelle av mobbing i en tidligere barnehage hun har arbeidet i. Om barnehagen hun arbeider i nå, sier hun:

”[...] Her har det jo ikkje vært noenting. [...] Det verste som har skjedd her er at noen har blitt kalt for bæsje” (Pedagog C).

Etter å ha sett på disse utsagnene, kan en lure på om mobbing i barnehagen må være av alvorlig grad for at det skal legges merke til? Igjen kan en også stille spørsmålet om manglende kunnskap kan ha noe av skylden til dette? Det vil nok være vanskelig å oppdage noe en ikke har kunnskaper om. Dersom verken utdanningen har gitt særlig med kunnskaper om temaet mobbing, og heller ikke hver enkelt barnehage legger vekt på temaet mobbing, blir det naturligvis ikke et fokus for pedagogene i hverdagen. Er ikke mobbing i barnehagen et viktig tema? Også pedagog E sier at hun ikke har sett mobbing i barnehagen, hun sier:

”[...] Eg har vel ikkje... eg oppleve vel mer at det er ein forklaring til at noen ikkje er populære... at dei ikkje er nødvendigvis en mobber som skal hevde seg. Eg kan ikkje sei at eg har oppdaga det altså” (Pedagog E).

Pedagogen i denne barnehagen har altså ikke sett noe mobbing. Gjennom intervjuet legger hun vekt på at hendelsene blant barna har en forklaring, slik som i eksempelet med gutten som ikke hadde kontroll på spillereglene. Tidligere i intervjuet da det ble snakket om reaktiv og proaktiv aggresjon, nevnte hun at den proaktive aggresjonen var mer kjent for henne. Likevel sier hun at hun aldri har lagt merke til mobbing. Gjennom flere av eksemplene har det kommet frem at flere av barna virker proaktive, og det kan se ut til at det finnes flere proaktive mobbere i barnehagene. Pedagog E kommer også med et eksempel på ei jente som virker proaktiv, likevel klarer hun altså ikke å oppdage mobbing, og ser ikke på eksemplene

hun kommer med som mobbesituasjoner. Pedagog A er forholdsvis nyutdannet, på spørsmålet om hun ser på mobbing som et problem i barnehagen svarer hun:

”Akkurat nå i denne situasjonen som det er nå, så ser eg på det som der er litt sånn, det er et tema som går i barnehagen for å sei det sånt” (Pedagog A).

Pedagog A ser på mobbing som et problem i barnehagen slik det er nå. De andre pedagogene gjør ikke dette. Det kommer frem noen situasjoner på mobbing, men bare pedagog A ser på det som et problem. Ifølge Midtsand m.fl. (2004) trengs det en presisering av hva mobbing er, hvilke kjennetegn en skal se etter. Det må også komme klart frem hva som skiller denne typen atferd fra det som er normale konflikter mellom barna og enkeltepisoder som tilfeldig oppstår. Pedagog A er også den eneste av pedagogene som svarer at hun har hatt en god del om mobbing i utdannelsen sin. For at en skal kunne oppdage mobbing, er en altså avhengig av å ha kunnskapene på plass, noe som stemmer overens med resultatene fra intervjuene i dette prosjektet.

4.4.2. Grensen mellom negativ atferd og mobbing

I litteraturen defineres negativ atferd på ulike måter. En kan derfor møte på både avgrensings- og definisjonsproblemer når en skal se på hva atferdsproblemer er (Nordahl, Sørli, Manger og Tveit, 2005). Ifølge Drugli (2008) vil alle barn utvise vanskelig atferd innimellom. Men hvor går egentlig grensen mellom negativ atferd og mobbing? Dette var et spørsmål som ble stilt til pedagogene. Noen syntes det var veldig vanskelig å vite hvor denne grensen går, mens andre hadde klare formeninger om hvilken atferd som var mobbing, og hvilken atferd som kunne kalles for negativ atferd. Pedagog E sier hva hun tenker om dette:

”Det er jo vanskelig å sette en grense... eg tror det skjer veldig mye i det lukka rom, som me voksne ikkje ser, og det må me jo være obs på då. [...] Så eg har ikkje ein sånn grense, eg vett ikkje heilt ka eg ska svare på det...” (Pedagog E).

Også pedagog B synes dette er vanskelig:

”Ja, det er jo det som er vanskelig då sant. [...] Det er ei vanskelig grense... Det er en veldig stor utfordring. Tror ikkje eg klare å sei kor den grenså går...” (Pedagog B).

Pedagog A og C derimot syntes det var litt enklere å skille negativ atferd og mobbing, de sa følgende:

”Ja, eg tenke jo at mobbing går mer på konkrete personer, mens andre handlinger kan gå mer tilfeldig på den første de treffe” (Pedagog A).

”Eg tenke negativ atferd kan vær så mangt tenke eg, men det er ofta ikkje den samme det går utover, det varierer litt, eller om det er forhistorikk på det. Mens mobbing det er jo mer direkte mot en person. [...] Så eg tenke vel mest i forhold til den banen, eg syns de er ganske forskjellige sånt. For det er jo sånn som eg seier, erting og mobbing ligner jo gjerne litt mer, men erting er det du forvente i forhold til aldersnivået, mens mobbing det syns eg er ein del verre” (Pedagog C).

Det kommer altså frem ulike tanker i forhold til hvor grensen mellom negativ atferd og mobbing går. Her vil nok igjen kunnskaper spille en rolle. Skal en oppdage negativ atferd og mobbing, må en vite hva dette er. Hva ser en etter? Det kan virke som om pedagog A og C har noe kjennskap til de anerkjente teoretiske mobbedefinisjonene, i hvert fall deler av det de inneholder. Det ser ut som de er klar over det Roland (2007) sier om at mobbing er handlinger som utføres gjentatte ganger over tid, og ofte mot en person. Pedagog C trekker frem at hun synes disse to begrepene egentlig er veldig forskjellige. Dersom en ikke kan definisjonene og det finnes en uklarhet i forhold til hva som ligger i de ulike begrepene, vil det nok være vanskelig å skille og oppdage dem. For at alle skal vite hvor grensen går og være klar over hva de ser etter, vil det nok være en fordel med en felles forståelse og ha kunnskapene på plass. Informantene snakket tidligere om hva de la i begrepet negativ atferd og mobbing. Når de så skulle se på hvor grensen går, var det altså ikke alle som klarte å se dette selv om de gjerne hadde trukket frem elementer som er viktige i definisjonene av mobbing og negativ atferd tidligere.

4.5. Hva er mobbing i barnehagen?

I heftet *Mobbing i barnehagen* (Barne- og familiedepartementet) kommer det frem at mobbing i barnehagen handler om at noen av barna blir plaget og fornædret systematisk. Dette kan bli gjort ved at andre barn slår, sparker, ignorerer, ertter og stenger dem ute fra leken. I intervjuene med pedagogene, ble de spurt om å komme med eksempler på mobbesituasjoner i barnehagen for å prøve å få et svar på hva mobbing i barnehagen er.

Pedagog B forteller om en episode hun mener kan ha vært mobbing:

"[...] På den lille avdelingen va det ein unge som blei dunkt inn i veggen... då hadde liksom to stått og ja, rett og slett vært litt sånn stygge me han. Så eg fant ut, eg følte at dette rett og slett faktisk va litt mobbing..." Pedagog B.

Pedagog A kommer også med et eksempel:

"Ute i snøen... satt jentene og hadde snø oppi bøtter, og då jekk guttane forbi og bare spente i bøttene, spente i bøttene til dei samme 4 jentene. De jekk forbi, spente i bøttene og springer av sted. Når dette skjer flere ganger så blir det vanskelig og for dessa jentene og komme seg ifra, for me forstår gjerna ikkje omfanget av ka det er dei guttane egentlig holder på med. Dette er jo noe eg ser flere ganger" Pedagog A. Hun forteller også:

"[...] Eg va vekke ifra rommet i 5 sekund for å kunne gi henna et plaster... åsså når eg kom inn igjen så hadde nestemann som hadde sotte ved siden tatt blyanten og rablet over heile sidene i bokå hennes, og satt der og smilte. [...] Hu er ei jenta som er litt svak på ein måte. Hu e ei stille jenta, og det skal ikkje så mye til før hu begynne å grina" Pedagog A.

Midtsand m.fl. (2004) skriver at barn som har blitt spurt om hva andre barn gjør når de plager, har svart hendelser som at barn lugger, slår, dytter, klyper, kaster gjenstander eller utøver andre former for fysisk vold. De fortalte også om at barn kunne finne på å ødelegge andre sine ting og tegninger, gjemme dem og ta tingene ifra dem. Situasjonene beskrevet ovenfor er eksempler på fysiske former for mobbing. Pettersen (1997) skriver at i tidligere undersøkelser som er gjort, er det kommet frem at en kan finne direkte og indirekte mobbing i barnehagen. Den direkte mobbingen kan deles inn i tre grupper. De fysiske formene for mobbing er den

første gruppen. Dette kommer det frem eksempler på gjennom det pedagogene her forteller. Den andre gruppen består av verbal mobbing, og den tredje består av en blanding av klar aggresjon mot ting som tilhører offeret, for eksempel at tegninger eller leker ødelegges, og handlinger som ødelegger for offeret uten at noe blir fysisk ødelagt. I det andre eksempelet til pedagog A, kommer det frem at et barn rabler i boken til et annet barn, altså et eksempel på den tredje gruppen med direkte mobbing. Alle eksemplene pedagogene kommer med her, er også eksempler som stemmer overens med hendelser som barn selv har fortalt om, noe som kan tyde på at pedagogene får med seg noen av de situasjonene som kan oppleves som ubehagelige og som mobbing for barna.

Pedagog B forteller om tilfeller hvor et barn blir kalt for navn, noe hun ikke mener er mobbing:

”Så hadde eg og et tilfelle her kor det va ein som de kalte han for et navn, akkurat som de sa ”Hanne panne”, å då følte han at det blei mobbing mot han, å der tror eg nok det ikkje va, der va det nok mer det at han følte at han ikkje heilt forsto de sosiale... han hadde det litt, ja, var ikkje heilt på nett sånn sosialt. [...] Han hadde då sagt dette her hemma” Pedagog B.

Pedagogen sier her at hun ikke tror det var mobbing, mens barnet selv følte at det ble mobbet. Hvem er det som definerer mobbingen? Midtsand m.fl. (2004) skriver at mobbing handler om ubehagelig oppførsel. Er ikke situasjonen pedagogene her forteller om et eksempel på dette? Roland (2007) skriver at mobbing er handlinger som utføres mot en som ikke kan forsvare seg i den aktuelle situasjonen, noe det kan se ut som at situasjonen beskrevet overfor er et eksempel på. Ifølge Midtsand m.fl. (2004) har barn selv også nevnt at andre barn ler av deg og bruker kallenavn når de plager. I eksempelet ovenfor sier pedagogene at gutten følte det var mobbing og han fortalte om dette hjemme. Likevel kaller hun ikke situasjonen for mobbing, og skylder det på barnets manglende sosiale egenskaper. Igjen kan en stille spørsmål som; må mobbingen være alvorlig for at pedagogene skal legge merke til den? Selv om det er nevnt flere ganger tidligere, er det altså viktig å presisere viktigheten av å ha kunnskapene på plass. Hva skal en for eksempel se etter og hvilke situasjoner kan være mobbing i barnehagen? Det har flere ganger kommet frem at mobbing utføres gjentatte ganger over tid (Roland, 2007). Når en ser på eksempelet til pedagog B ser det ut til at denne gutten blir kalt disse kallenavnene flere ganger, og når hun sier han ikke er helt på nett sosialt vil han kanskje ha

problemer med å forsvare seg. Om det er snakk om mobbing eller ikke er vanskelig å fastslå her. Med tanke på det som kommer frem, burde kanskje dette være situasjoner hvor pedagogen kunne undersøkt litt mer, fulgt med på de aktuelle barna, er dette mobbing eller ikke. Hadde definisjonene på mobbing vært en del av barnehagens pedagogiske plattform, ville det nok vært lettere å avdekke mobbing.

Andre eksempler kommer også frem. Pedagog A sier:

”Det er ei jenta som har et familiemedlem som ligge hemma, som ikkje kan gjør noe aent enn å ligga hemma, og det og, ”du har bara ein der hemma som ligge å sove heile dagen”, sånn kan dei sei” Pedagog A.

Pedagog B snakker om noen jenter som har vært på avdelingen:

”[...] For me hadde så mange jenter som var mye på det med baksnakking. De var 4 år, så det er ganske skremmende når de er så små. Og de var sånn som sto og hvisket og tisket ”du får ikkje vær me” å bla bla bla” Pedagog B.

Pedagog C forteller om erfaringene sine:

”Den erfaringen eg har, er at jenter er faktisk verre enn gutter. Gutter er mer fysiske og ferdig med det, mens jentene de er, de er intense altså” Pedagog C.

Om de alvorlige mobbehendelsene hun har vært borti i en tidligere barnehage, forteller hun:

”Det var mer ord enn handling, det kunne de på ein måte komme vekk med. Så de va bevisste på at de sko ikkje driva så mye fysisk” Pedagog C.

Eksempelene her kommer under det som kalles for verbal mobbing. Coloroso (2004) skriver at verbal mobbing handler om verbale angrep. Det brukes for eksempel kallenavn og verbale trusler. Hun skriver videre at å mobbe noen ved hjelp av ord er enkelt, og også lett å slippe unna med. Når barna hvisker med hverandre, kan det foregå mye verbal mobbing uten at de voksne får det med seg (Coloroso, 2004). Det kan se ut til at pedagog C er klar over dette etter

å ha opplevd en større mobbesituasjon tidligere, hvor det altså var jenter som stort sett gikk til verbale angrep mot en annen jente. Eksemplet til pedagog B handlet om dette med å få slengt kallenavn etter seg, noe som altså går under betegnelsen verbal mobbing.

Gjennom eksemplene fra pedagogene i de ulike barnehagene kommer det frem både fysisk og verbal mobbing. Disse formene dekker det Olweus (1992) kaller for direkte mobbing. Hva som forekommer mest av disse formene for mobbing i barnehagen er vanskelig å si utifra denne lille undersøkelsen. Med tanke på resultatene som kommer frem kan det likevel se ut som det er tendenser til et skille mellom guttene og jentene når det kommer til mobbing i barnehagen, altså at guttene er mer fysiske når de mobber, mens jentene er mer verbale og mobber i det skjulte. Roland (2007) trekker frem at gutter ofte er mer opptatt av fysisk trakassering, mens utfrysning er noe som brukes mest av jentene. På en temaside om jentemobbing, kommer det frem at jentemobbing ofte dreier seg om utstøting, rykter, intriger og manipulering (Stangeland, 1996).

4.6. Kjennetegn

Mobber, mobbeoffer og medløpere er tre forskjellige roller som finnes i mobbingen. Personene som innehar de ulike rollene vil gjerne ha noen fellestrekk, dermed vil det være lettere å kjenne dem igjen. Pedagogene ble spurt om de kunne se noen kjennetegn på de som mobber og blir utsatt for mobbing i barnehagen. Ulike svar kom frem. To av pedagogene synes det er vanskelig og klarer ikke å se noen kjennetegn. Pedagog C har noen tanker rundt mobberen:

”De er jo veldig sånn dominerende de som mobber, eh... de har ein sånn sentral rolle som sjefen i gruppå, det er alltid ein sjef, ein som styrer føler eg. Som regel så er det rein misunnelse som utløser det...” (Pedagog C).

Pedagog A forteller det hun tenker om mobber og offer:

”Mobberne ville eg sagt er veldig høgrøsta. [...] Og det har mye å sei ka mødrene gjør, for ka ungane vise igjen. For viss gjerna mødrene har et dårlig syn på andre unger, så smitte det

over på ungene, at de ikke like dei ungene. Mobbeoffer, dei tenke eg kan vær svake. Det kan og vær at dei har problemer hemma, som gjerna andre ungar snakke om” (Pedagog A).

Pedagog A snakker her om at barna kan være påvirket av miljøet hjemme. Etter det hun her forteller kan det se ut til at barna lærer å mislike andre barn etter å ha plukket opp foreldrenes holdninger. Coloroso (2004) skriver at miljøpåvirkningene vil være en faktor som spiller inn. Roland (2007) skriver også at det er en sammenheng mellom negative familieforhold og plaging av andre. Pedagog B er usikker på kjennetegn på mobberne, men har noen tanker om mobbeoffrene:

”[...] Det har vel gjerna vært dei som sliter litt sosialt med sosiale lekeregler og sånne ting. At de ikke heilt tar dei kodene som ungene har seg imellom. [...] Åsså er det de rolig og usikre som blir ofrene då” (Pedagog B).

Hun prøver seg på å beskrive mobberne:

”[...] Det er gjerna dei som føle at de er litt selvsikre. De som vett ka de vil, braute seg fram for å sei det sånt...” (Pedagog B).

Når det kommer til mobberer, mener Pettersen (1997) at barn som mobber stort sett er som alle andre barn. Likevel trekker Coloroso (2004) inn ulike kjennetegn ved mobberer. Hun sier blant annet at mobberer kan være større, sterkere, eldre, komme fra et bedre sosialt miljø osv. I pedagogenes beskrivelser kommer det frem ord som dominerende, høyrøstet og selvsikker. Det de snakker om her, er maktbalansen mellom mobber og offer. Coloroso (2004) skriver at når flere personer som er store og sterke samler seg, vil denne ubalansen komme klart frem. Utifra pedagogenes beskrivelser er det denne maktbalansen de først og fremst trekker frem. Hva da med de andre kjennetegnene? Coloroso (2004) nevner for eksempel at mobberer har en hensikt om å skade, noe som er vesentlig når en snakker om mobbing. Hun snakker også om at mobberer kommer med trusler om mer vold. I eksempelet sitt snakker pedagog A om at mobbeofferet gjerne kan ha problemer hjemme som de andre barna snakker om, men hva med mobberer? Ville mobberer være en mobber dersom han eller hun kom fra et stabilt hjem med et godt miljø og gode relasjoner? Roland (2007) trekker frem at mobberer ofte har dårligere relasjonelle forhold hjemme. Tenker pedagogene på de ulike faktorene rundt et barn som kan

være med og påvirke det til å bli en mobber? Eller ser de kun på mobberen uten å tenke på omgivelsene?

Ifølge Roland (2007) tror folk flest at mobbeofrene blir mobbet på grunn av et avvikende utseende. Undersøkelser viser at dette ikke stemmer. Av pedagogene som her er intervjuet, var det ingen som snakket om kjennetegn knyttet til barnas utseende. Det som derimot kom frem, var at mobbeofrene gjerne slet med det sosiale og at de gjerne er svakere, litt rolig og usikre. Roland (2007) skriver at risikoen for at et barn skal bli mobbet, i større grad knytter seg til indre forhold som viser seg i barnets væremåte. Olweus (1992) sier nettopp at barn som blir mobbet ofte er mer usikre og engstelige enn andre barn, altså noe av det som kommer fram hos pedagogene.

Ingen av pedagogene nevner noe om det Roland (2007) kaller for medløperne, altså de som er aktivt med og hjelper mobberen, eller de som står og ser på og lar være å gjøre noe. Kanskje dette er et fenomen som ikke forekommer i barnehagen? Eller kan det tenkes at dette er et begrep pedagogene ikke har hørt om før, og derfor ikke har lagt merke til det og heller ikke sier noe om det? Det er vanskelig å komme med noe svar på dette her, likevel kan det tenkes at dersom dette var et kjent begrep ville det gjerne kommet frem noen kommentarer også om medløperne. I en mobbesituasjon kan en noen ganger se typiske kjennetegn ved mobberen, offeret og medløperne, og som Roland (2007) sier, er det nyttig med slike kjennetegn, så lenge man ikke ser seg blind på dem. Noen ganger stemmer gjennomsnittstendensene, andre ganger ikke.

4.7. Arbeid med å oppdage mobbing

Denne oppgaven sikter etter å finne ut av hva mobbing er i barnehagen. Å finne ut av dette avhenger av at pedagoger i ulike barnehager ser mobbing i barnehagen og kan komme med eksempler. Dersom personalet har manglende kunnskaper på området, vil det nok være vanskelig å oppdage mobbing. Hvor stort fokus hver enkelt barnehage har på temaet mobbing vil også være vesentlig. Under intervjuene ble det derfor stilt spørsmål i forhold til hvordan de ulike barnehagene arbeider med å oppdage mobbing.

Alle ble spurt om hvordan barnehagen arbeidet i forhold til å oppdage mobbing, og om mobbing var et tema som ble tatt opp. Pedagog A svarte følgende:

”Ehh, mobbing som tema er nok ikkje akkurat noe me går inn på, på selve barnegruppå... men mobbing er ein del av det temaet som me går inn på for dei som skal begynna på skolen” (Pedagog A).

Pedagog B svarte:

”Nei, me har vel ikkje vært obs på det tenke eg... at det kanskje er noe som me burde tatt opp som tema, bare sånn for å gjør folk litt mer oppmerksomme på at det faktisk kan vær. Det va jo ikkje noe eg har tenkt på før det sista året. Så det er nok kanskje på tide at me tar det opp. eg tror nok ikkje me er så veldig obs på det dessverre” (Pedagog B).

Pedagog E var klar da hun svarte:

”Det kan eg sei nei på asså” (Pedagog E).

Ingen av barnehagene arbeidet med å oppdage mobbing, og det var ikke et tema som ble tatt opp regelmessig, tvert imot ble det hos de fleste ikke tatt opp i det hele tatt. Det fantes heller ingen handlingsplan mot mobbing i noen av barnehagene, og ingen hadde rutiner på hva de skulle gjøre dersom de oppdaget mobbing. Det var kun barnehagen til pedagog A som snakker med de eldste barna i barnehagen om temaet mobbing før de begynner på skolen. Som nevnt i begynnelsen av dette kappitlet var det også denne barnehagen som skulle skrive under på et mobbemanifest og blant annet snakke om hva en kan gjøre for å motvirke mobbing. Barnehagene er lite bevisste på mobbing og det har tidligere kommet frem at de har manglende kunnskaper om hva mobbing er. Dette vil nok sannsynligvis ha store deler av skylden for at det ikke finnes noe arbeid med mobbing i barnehagene. Ingen av dem har strategier for å oppdage mobbing. Hadde de hatt mer kunnskaper og vært bevisste på temaet, ville nok dette ført til at de hadde oppdaget mer mobbing. I Rammeplanen (2006) står det skrevet at en av samfunnsoppgavene til barnehagene er å forebygge mobbing. Er det ikke meningen at barnehagene skal følge opp det som står skrevet i Rammeplanen? Og hvorfor gjør de ikke dette? Temaet mobbing i barnehagen er forholdsvis nytt, likevel er det et tema som har kommet mer og mer frem de siste årene. Pedagog B kommenterer at det først var nå

det siste året hun hadde begynt å tenke på mobbing i barnehagen. De fleste pedagogene er enige i at mobbing forekommer, men dette er sannsynligvis fordi de har hørt og lest om det, ikke fordi de har sett det selv. De klarer ikke å komme med mange eksempler på mobbing i barnehagen. Noen klarer ikke å komme med eksempler i det hele tatt.

5. Konklusjon

Gjennom denne oppgaven er det tatt sikte på å finne svar på følgende problemstilling:

Hva er mobbing i barnehagen? - En studie av pedagogers beskrivelser av mobbing i barnehagen.

Av informantene i dette forskningsprosjektet var 4 av 5 pedagoger enige i at mobbing forekommer i barnehagearenaen. Pedagog A sier:

" [...] Og eg som pedagog, sjøl om eg bare har jobba det lille eg har, så har eg sett ein del mobbing" (Pedagog A).

Pedagogene ble spurt om hva mobbing er i barnehagen, og ulike svar kom frem. Pedagog B snakker om noen jenter som har vært på avdelingen hennes:

" [...] For me hadde så mange jenter som var mye på det med baksnakking. De var 4 år, så det er ganske skremmende når de er så små. Og de var sånn som sto og hvisket og tisket "du får ikkje vær me" å bla bla bla" (Pedagog B).

Pedagog C forteller om erfaringene sine:

"Den erfaringen eg har, er at jenter er faktisk verre enn gutter. Gutter er mer fysiske og ferdig med det, mens jentene de er, de er intense altså" (Pedagog C).

Hun forteller videre om en alvorlig mobbehendelse i en tidligere barnehage hun har arbeidet i:

" [...] Det va ei jenta som ikkje va norsk, og då jekk det på alt ifra klær, de hadde ikkje så god råd... det va ei flotte jenta, men de mobba hu likavel for tennene, det va galt at hu hadde brune øyne. [...] De sa ting som "du er ikkje fine" "du er stygge" "du har stygt hår" "me vil ikkje vær me deg" "du er dum". Det va veeldig stygt, de satte henne skikkelig utforbi" (Pedagog C).

Pedagog A har flere eksempler på mobbesituasjoner i barnehagen, hun forteller blant annet:

”[...] Eg va vekke ifra rommet i 5 sekund for å kunne gi henna et plaster... åsså når eg kom inn igjen så hadde nestemann som hadde sotte ved siden tatt blyanten og rablet over heile sidene i bokå hennes, og satt der og smilte. [...] Hu er ei jenta som er litt svak på ein måte. Hu er ei stille jenta, og det skal ikkje så mye til før hu begynne å grina” (Pedagog A).

Pedagog A og pedagog C er de som klarer å komme med eksempler som de selv mener er mobbing i barnehagen. Pedagog A er den eneste av pedagogene som svarer at hun har hatt en god del om mobbing i utdannelsen sin, mens pedagog C sier at hun har hatt litt om mobbing i utdanningen. For at en skal kunne oppdage mobbing, er en altså avhengig av å ha kunnskapene på plass, noe som stemmer overens med resultatene fra intervjuene i denne undersøkelsen. Pedagog E deler noen av tankene sine i forhold til mobbing i barnehagen:

”[...] Eg kan ikkje sei at eg har oppdaga det altså... eg ser at noen kanskje ikkje er populære lekekamerater og at ein finner ein årsak til det... Me har et barn som går her nå, hu kan nok være en plager... men ikkje at eg kalle det mobbing i barnehagen... man kan ikkje kalle alt mobbing” (Pedagog E).

Manglende teoretiske kunnskaper er noe som kommer frem gjennom flere av intervjuene. Det er overraskende at pedagoger som arbeider med barn, vet så lite om dette temaet. Det kan se ut til at de kunnskapene pedagogene sitter inne med, er erfaringsbaserte og ikke teoribaserte. Det kan altså virke som om manglende teoretiske kunnskaper fører til at pedagogene ikke ser mobbing i barnehagen. Dette tydeliggjøres gjennom et av utsagnene til en av pedagogene:

”[...] Dessa to guttane er heila tiå borti han, dytter han litt, åsså ler de, han er på ein måte litt sånn klovn. Åsså slår de han på rumpå, heila tiå, ehh... så detta har eg måtta observert, ka er dette egentlig?” (Pedagog D).

Ser en tilbake på de anerkjente mobbedefinisjonene, kan dette se ut som en tydelig mobbesituasjon. Roland (2007) skriver om negative handlinger som gjentas, de utføres mot en som ikke kan forsvare seg. Han snakker også om makt, og Roland (2010) nevner suksessfaktoren. Dette er alle faktorer som en finner igjen i eksempelet til pedagog D, og når

hun stiller seg spørsmålet om hva dette er, viser det en uvitenhet om temaet mobbing, det viser også hvor viktig det er med kunnskaper. Hadde mobbing vært en del av barnehagens pedagogiske plattform, ville det nok vært lettere for pedagogene å avdekke mobbing i barnehagen.

Det kan se ut til at mobbing må være av en alvorlig grad for at den skal legges merke til. Dette kommer frem gjennom et av utsagnene:

”[...] Her har det jo ikkje vært noenting. [...] Det verste som har skjedd her er at noen har blitt kalt for bæsje” (Pedagog C).

Det kan virke som om manglende kunnskaper kan ha mye av skylden for også dette. Det vil nok være vanskelig å oppdage noe en har manglende teoretiske kunnskaper om. Gjennom intervjuene kom det altså frem at kun en av pedagogene hadde hatt om mobbing i utdanningen sin, ellers var det lite eller ingenting om emnet. Flere av pedagogene ser ikke mobbing i egen barnehage, og klarer dermed ikke å komme med eksempler på situasjoner de mener kan være mobbesituasjoner. Ingen av barnehagene i denne undersøkelsen arbeidet med å oppdage mobbing, og det var ikke et tema som ble tatt opp regelmessig, tvert imot ble det hos de fleste ikke tatt opp i det hele tatt. Midtsand m.fl. (2004) skriver at det kan være en utfordring å skille mellom uskyldig lek og mobbing. Videre kommer det frem at det trengs en presisering av hva mobbing er, hvilke kjennetegn en skal se etter. Det må også komme klart frem hva som skiller denne typen atferd fra det som er normale konflikter mellom barna og enkeltepisoder som tilfeldig oppstår (Midtsand m.fl., 2004). Skal pedagogene kunne oppdage mobbingen og se hva mobbing er i barnehagen, vil det nok være av stor betydning at mobbing er et tema som er i fokus.

De fleste pedagogene er enige i at mobbing er et fenomen som forekommer blant barn i barnehagealder, selv om ikke alle klarer å komme med egne eksempler. Gjennom de eksemplene som kommer frem, ser en at det forekommer både fysisk og verbal mobbing. Disse formene dekker det Olweus (1992) kaller for direkte mobbing. Hva som forekommer mest av disse formene for mobbing i barnehagen, er vanskelig å si utifra denne lille undersøkelsen. Med tanke på resultatene som kommer frem, kan det likevel se ut til at det er tendenser til et skille mellom guttene og jentene når det kommer til mobbing i barnehagen,

guttene er mer fysiske når de mobber, mens jentene er mer verbale og mobber i det skjulte. Roland (2007) trekker frem at gutter ofte er mer opptatt av fysisk trakassering, mens utfrysning er noe som brukes mest av jentene.

5.1. Videre forskning

Når det kommer til mobbing i barnehagen, er dette et tema det er forsket lite på og det trengs generelt mer forskning på området. Gjennom dette forskningsprosjektet har det dukket opp ulike spørsmål som det kan tas utgangspunkt i med tanke på videre forskning.

Denne oppgaven viser at manglende teoretiske kunnskaper gjør det vanskelig for pedagogene å oppdage mobbing. Dermed kunne det vært interessant å kurset pedagogene i forhold til mobbing i barnehagen og undersøkt hva de ser av mobbing blant barna før og etter en slik kursing. Dermed ville gjerne viktigheten av teoretiske kunnskaper ha kommet frem.

Det kunne også vært spennende å snakke med barna om mobbing. En ting er hva de voksne ser og forteller, men hva ville barna selv sagt?

Dette forskningsprosjektet er en liten undersøkelse med bare 5 pedagoger fordelt på 4 ulike barnehager. Dermed vil ikke funnene som er gjort her kunne generaliseres. For å undersøke om noen av funnene kan være representative, hadde det vært interessant å laget en større undersøkelse med et større utvalg og sett hvilke funn som kom frem.

Litteraturliste

- Alsaker, F. (1997). Undersøkelser om mobbing i barnehager i Bergen og i Sveits. I: Pettersen, J. R. (red.). *Mobbing i barnehagen*. Oslo: Sebu Forlag.
- Alsaker, F. and Nägele, C. (2008). Bullying in kindergarten and prevention. I: Pepler, D. and Craig, W., *Understanding and addressing bullying: An international perspective*. (230 – 247). Indiana: Author House.
- Aronson, E. (2007). *The social animal*. New York: Worth Publishers.
- Berkowitz, L. (1993). *Aggression. Its Causes, Consequences, and Control*. USA: McGraw - Hill.
- Bjørkly, S. (2001). *Aggresjonens psykologi: psykologiske perspektiver på aggresjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bø, I. (2000): *Barnet og de andre*. 3.utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Card, N. L. and Little, T. D. (2007). Differential Relations of Instrumental and Reactive Aggression With Maladjustment: Does Adaptivity Depend on Function? I: Patricia H. Hawley, Todd D. Little and Philip C. Rodkin (Eds.): *Aggression and Adaptation: The bright side to bad behaviour*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Coloroso, B. (2004). *Mobbingens tre ansikten: Så bryter vi våldets onda cirkel*. Malmö: Richter.
- Dodge, K. (1991). The structure and function of reactive and proactive aggression. In *Childhood aggression*: Pepler, D. and Rubin, K. Lawrence Erlbaum publishers.
- Drugli, M.B. (2008). *Atferdsvansker hos barn: evidensbasert kunnskap og praksis*. Trondheim: Cappelen Damm AS.

- Gilje, N. og Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapens forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hanstad, I., Mikalsen, H. og Braata, E. (2011, 21. november). Cubus unger ertes i barnehagen. *VG*, s. 16-17.
- Hawley, P. H., Little, T. D. and Rodkin, P. H. (Eds.). (2007). *Aggression and Adaptation: The bright side to bad behaviour*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Heinemann, P. P. (1973). *Mobbing. Gruppevold blant barn og voksne*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Hunter, S. C., Boyle, J. M. E., and Warden, D. (2007). Perceptions and correlates of peer-victimization and bullying. *British Journal of Educational Psychology*, 77(4), 797-810. doi: 10.1348/000709906X171046
- Johannessen, A., Tufte, P. A. og Christoffersen L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Juvonen, J. og Graham, S. (2001). *Peer harassment in school: the plight of the vulnerable and victimized*. New York: Guilford Press.
- Kunnskapsdepartementet (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Larsson, E. (2001). *Mobbet? Det har vi ikke merket!* Oslo: NKS Forlaget.
- Lincoln, Y. S., and Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, California: Sage Publications.

- Manifest mot mobbing 2011 – 2014 – et forpliktende samarbeid for et godt og inkluderende oppvekst- og læringsmiljø. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Midtsand, M., Monstad, B. og Søbstad, F. (2004). *Tiltak mot mobbing starter i barnehagen*. DMMH Publikasjonsserie nr. 2. Trondheim: DronningMaudsMinne.
- Mobbing i barnehagen: et hefte for deg som arbeider i barnehagen*. (2004). Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Nergaard, K. (2008): ”Når du vet det du vet, så kan du ikke la det være”: hvilke erfaringer har ansatte i barnehagen med å forebygge mobbing? Masteroppgave i førskolepedagogikk. Norges teknisk – naturvitenskapelige universitet i Trondheim.
- Nordahl, T., Sørli, M - A., Manger, T. og Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ogden, T. (1998). *Elevatferd og læringsmiljø. Læreres erfaringer med og syn på elevatferd og læringsmiljø i grunnskolen*. Rapport 98. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen: hva vi vet og hva vi kan gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Pepler, D. and Craig, W. (2008). *Understanding and addressing bullying: An international perspective*. Indiana: Author House.
- Pettersen, J. R. (red.) (1997). *Mobbing i barnehagen*. Oslo: Selbu forlag.
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Pöyhönen, V. and Salmivalli, C. (2008). New directions in research and practice addressing bullying: Focus on defending behavior. I: Pepler, D. and Craig, W., *Understanding and addressing bullying: An international perspective*. (26 – 39). Indiana: Author House.
- Robson, C. (2002). *Real world research*. Second edition. Blackwell Publishing.
- Roland, E. og Idsøe, T. (2001). Aggression and Bullying. *Aggressive Behavior*, 27, 446-462.
- Roland, E. (2007). *Mobbingens psykologi. Hva kan skolen gjøre?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Roland, P. (2010). *Problematferd i skolen: hvordan kan pedagoger håndtere aggressiv atferd?* Stavanger: Universitetet i Stavanger, Senter for atferdsforskning.
- Rørnes, K. (2007). *Det motstandsdyktige "mobbeviruset": Hvordan utvikle en beredskap som virker i barnehage og skole?* Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data*. London: Sage Publications Ltd.
- Skram, D. (2006). Oppdraging og mobbing i barnehagen og på småskulesteget. I: Befring, E. og Helland, S. (2006). *Barnehagepedagogikk*. (110 - 125). Oslo: Samlaget.
- Søbstad, F. (2004). *Mot stadig nye mål... Tredje rapport fra prosjektet "Den norske barnehagekvaliteten"*. DMMH Publikasjonsserie nr. 1. Trondheim: DronningMaudsMinne.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tremblay, R. E., Hartup, W. W., and Archer, J. (2005). *Developmental origins of aggression*. New York: The Guilford Press.

Tremblay, R. E., and Nagin, D. S. (2005). The developmental origins of physical aggression in humans. I: Tremblay, R., Hartup, W. and Archer, J. (2005). *Developmental origins of aggression*. The Guilford Press.

Vitaro, F. and Brendgen, M. (2005). Proactive and reactive aggression, a developmental perspective. I: Tremblay, R., Hartup, W. and Archer, J. (2005). *Developmental origins of aggression*. The Guilford Press.

Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Internett:

Stangeland, S. (1996, 7. desember). *Jentemobbing*. Senter for atferdsforskning.
<http://saf.uis.no/forskning/mobbing/jentemobbing/article1569-942.html> Hentet 9. mars 2012.

Hanne Hauge
XXXXXXXXXXXX
XXXX XXXXXXXXXXXX

VEDLEGG 1

Sunde 14.12.2011

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er en student som for tiden studerer spesialpedagogikk ved Universitetet i Stavanger. Jeg holder nå på med min avsluttende masteroppgave, og ønsker i den forbindelse å undersøke temaet mobbing i barnehagen. Min prosjektittel er: *Hva er mobbing i barnehagen? - En studie av pedagogers beskrivelser av mobbing i barnehagen.*

I undersøkelsen vil jeg gjerne intervjuer pedagoger i barnehager. Spørsmålene vil handle om egne beskrivelser og erfaringer med mobbing i barnehagen, hva er mobbing/aggresjon/negativ atferd, har en opplevd mobbesituasjoner i barnehagen, er en bevisst på dette i hverdagen og hvor går grensen mellom mobbing og negativ atferd.

Dersom en ønsker å være med i min masteroppgave, vil jeg komme i barnehagen for å gjennomføre intervjuet. Pedagogen vil få en intervjuguide på forhånd, og jeg regner med at intervjuet vil ta tretti minutter til en time. Jeg håper det vil være i orden at jeg bruker lydopptaker under samtalen. Opptakene vil jeg behandle konfidensielt. Deltakelsen er frivillig, og dersom en ønsker å trekke seg fra intervjuet og prosjektet er dette fullt mulig underveis, uten noen begrunnelse for dette. All data som samles inn vil anonymiseres og behandles konfidensielt, ingen enkeltpersoner eller barnehager vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Lydopptakene vil bli slettet når oppgaven er ferdig, i slutten av juni 2012.

Dersom du kan tenke deg å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og returnerer den til meg.

Skulle det være noen spørsmål er det bare til å ta kontakt, enten med min veileder Liv Jorunn Byrkjedal – Sørby på telefonnummer xx xx xx xx, eller per e-post: liv.j.byrkjedal-sorby@uis.no eller med meg, Hanne Hauge på telefonnummer xxx xx xxx, eller per e-post: h.hauge@stud.uis.no.

Med vennlig hilsen

Hanne Hauge

VEDLEGG 2

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjonen om studien om mobbing i barnehagen og ønsker å stille på intervju.

Navn:.....

Signatur:..... Tlf. nr:.....

Tema: Mobbing i barnehagen – Hva er mobbing i barnehagen? - En studie av pedagogers beskrivelser av mobbing i barnehagen.

Atferd:

- Tanker rundt begrepet negativ atferd
- Tanker rundt begrepet aggresjon

Mobbing:

- Tanker rundt begrepet mobbing
- Mobbing i barnehagen
- Har en sett mobbing
- Eventuelle situasjoner på mobbing
- Kjennetegn mobber/offer

Oppdaging av mobbing:

- Bevissthet

Hva er mobbing i barnehagen?

1. Hvilken utdanningsbakgrunn har du?
2. Hvor lenge har du arbeidet i barnehage?
3. Hvilken aldersgruppe arbeider du med nå?

4. Hva legger du i begrepet negativ atferd?
5. Hva legger du i begrepet aggresjon?
6. Vet du hva reaktiv aggresjon er?
 - eventuelt si definisjonen
7. Vet du hva proaktiv aggresjon er?
 - eventuelt si definisjonen
8. Hva legger du i begrepet mobbing?
9. Hvilke tanker har du i forhold til mobbing i barnehagen?
10. Har du tenkt noe på hvor grensen mellom plaging/negativ atferd og mobbing går?
11. Har du opplevd mobbing i barnehagen?
12. Dersom ja, kan du beskrive noen av disse situasjonene?
 - Pga. klær?
 - Gaver/ eiendeler/egne leker?
13. Ser du noen kjennetegn som går igjen på mobbere/mobbeoffer?
14. Er mobbing noe du ser på som et problem i barnehagen? Hender det ofte?
 - Hver dag? 1 – 2 ganger i uken? Noen ganger i måneden?

Hvordan arbeider barnehagen i forhold til å oppdage mobbing?

15. Er mobbing noe dere er bevisste på i barnehagen?
16. Hva gjør dere eventuelt for å være bevisste på dette?
17. Er det et tema som regelmessig blir tatt opp? Eventuelt når blir dette tatt opp?

Til slutt

18. Er det noe annet i forhold til dette temaet du føler du ikke har fått sagt?

Liv Jorunn Byrkjedal-Sørby
Senter for atferdsforskning
Universitetet i Stavanger
Rektor N. Pedersensgt. 39
4036 STAVANGER

Vår dato: 27.01.2012

Vår ref:29053 / 3 / KS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 14.12.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

29053

Behandlingsansvarlig

Daglig ansvarlig

Student

Mobbing i barnehagen

Universitetet i Stavanger, ved institusjonens øverste leder

Liv Jorunn Byrkjedal-Sørby

Hanne Hauge

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Katrine Utaaker Segadal

Kontaktperson: Katrine Utaaker Segadal tlf: 55 58 35 42

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Hanne Hauge, Aubehagen 7, 4046 HAFRSFJORD

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 29053

Personvernombudet kan ikke se at det i prosjektet behandles personopplysninger med elektroniske hjelpemidler, eller at det opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger. Prosjektet vil dermed ikke omfattes av meldeplikten etter personopplysningsloven.

Personvernombudet legger til grunn at man ved transkripsjon av intervjuer eller annen overføring av data til en datamaskin, ikke registrerer opplysninger som gjør det mulig å identifisere enkeltpersoner, verken direkte eller indirekte. Alle opplysninger som behandles elektronisk i forbindelse med prosjektet må være anonyme. Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken direkte gjennom navn eller personnummer, indirekte gjennom bakgrunnsvariabler eller gjennom navneliste/koblingsnøkkel eller krypteringsformel og kode.

Personvernombudet forutsetter at pedagogene ikke uttaler seg om identifiserbare enkeltpersoner i forbindelse med intervjuene, da deres taushetsplikt vil være til hinder for det. Det kan med fordel minnes om dette innledningsvis under intervjuene.